

NORDISKA MUSEET

FATABUREN

1917

HÄFT. 1

KULTURHISTORISK-TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF
DR. GUSTAF-UPMARK
MUSEETS-STYRESMAN

Sam Andersson, Några anmärkningar till Gustaf Rosenhanes Res- publica glacialis	1
Louise Hagberg, Halländska jullekar	9
Kristian Nissen, Sydlappiske renmerker	15
Torsten Kolmodin, Några renmärken från Sorsele	28
Smärre meddelanden: Sigrd Leijonhufvud, Om julklapp och julgran i Sverige på 1730- och 1740-talen; Gottfr. Holmlund, Hur man fordom tröskade råg i Norrland; N. E. H., Utdrag ur äldre litteratur: Fångst af vildbin	31
Litteratur: Peder Månssons skrifter på svenska, utg. af R. Geete, af N. E. H.; Otto Rydbeck, Bidrag till Lunds domkyrkas byggnadshistoria, af Sigurd Erixon; Skånska gårdar och hus, af Carl Werner; Johan Hammarin, Beskrifning öfver Färg- landa pastorat, af E. Noreen	39

Gåfvor till Nordiska Museet från landsorten insändas under adress Nordiska Museet, Stockholm. I Stockholm kunna de inlämnas antingen i museet eller å Skansen, Djurgården. Vid hvarje föremål böra fyndort och gifvarens namn, titel och adress samt i öfrigt hvarje upplysning, som kan lämnas om föremålets historia eller användning, så fullständigt och tydligt som möjligt angifvas.

Fotografier af kulturhistoriskt, etnografiskt och arkeologiskt intresse (byggnader och byggnadsdetaljer, husgeråd, dräkter, utöfvandet af landtliga sysslor och hemslöjd, idrotter och lekar, forntro-föremål o. s. v.) mottagas med tacksamhet af Nordiska Museet.

Uppteckningar om lefnadssätt, sysslor och bruk i äldre tider samt om folkseder, lekar, forntro och vidskepelser, sägner o. s. v. äro likaledes särdeles välkomna bidrag till museets arkiv för svensk folkkännedom.

Författarne äro ensamma ansvariga för sina uppsatser innehåll.

Några anmärkningar till Gustaf Rosenhanes Respublica glacialis.

Af

Sam. Andersson.

I *Respublica glacialis sive De hyberna Piscatione apud Svecos, Sthmiæ 1681*, öfversatt af Otto von Friesen i *Fataburen 1914*, behandlar Gustaf Rosenhane, som titeln anger, det svenska vinterfisket. I förordet meddelar han, att hans skildring särskildt gäller Näshulta socken i Österrekarne härad af Södermanland, där hans sätesgård Haneberg var belägen.

De, som bodde i samma trakt kring sjöar, floder eller träsk, icke blott bönder utan äfven adelsmän, militär och präster slöto sig årligen för vinterfiskets bedrivande samman i ett eget litet samhälle, vinterstaten — *respublica glacialis*. Dess ledare var notkungen, hvilken jämte öfriga »ämbetsmän», skattmästaren, not- och tågdragarna, råkarlarna och vakhuggarna utsågs på en gemensam stämma. På sådana stämmor afhandlades också vinterstatens öfriga angelägenheter. Högsta makten tillkom medlemmarna i gemen, men ett stort inflytande var öfverlätet åt notkungen. I hans hand låg ledningen af det hela: Han sammankallade ämbetsmännen, utlyste stämmor och fiskedagar och var ordförande i domstolen, då det gällde frågor om vatturätt o. dyl.

Efter en utförlig beskrifning af redskapen, fisket och fångstens fördelning slutar Rosenhane sin skildring med en redogörelse för de lagar, som vinterstaten hade att stödja sig på. Tack vare dessa, säger han, uppstår vårt samhälle på nytt hvarje år på hösten och kommer att bestå så länge fisk, is och människor finnas. Hvad denna Rosenhanes utsago beträffar, sörjde snart lagstiftningen för

att vinterfisket i den form, Rosenhane skildrar det, kom att upphöra. Men redan dessförinnan hade förhållandena i Rosenhanes egen socken, hvilken skildringen närmast afser, så förändrats, att man knappast längre kan tala om någon vinterstat för dess vidkommande.

På Rosenhanes tid lydde hela socknen med undantag af prästbordet Weedökna och några kronogårdar under riksrådet Knut Kurck på Hedensö och Gustaf Rosenhane på Haneberg, och vinterstaten utgjordes af dessa herrar och deras åbor, kyrkoherden och prästbönderna, några soldater samt möjligen några bönder från grannsocknen Julita. Fisket bedrefs dels i Hjälmarens, dels i de s. k. uppsjöarna: Näshultasjön med Kalfsjön, Prästsjön och den numera torrlagda Torpsjön.

Åtskilliga handlingar, som belysa förhållandena inom vinterstaten, finnas bevarade i arkiven på Haneberg och Hedensö. Dessa visa, att vinterstaten i Näshulta, sådan den framträder i Rosenhanes beskrifning, en fri sammanslutning af allmoge, adelsmän, militär och präster, upphört att finnas till, redan då *Respublica glacialis* utkom i tryck. Vinterfisket bedrefs visserligen fortfarande, men icke mera gemensamt. Fiskevattnet hade utskiftats, och de olika godsens underlydande fiskade blott på det vatten, som tillkom deras herre. Därmed ägde han också hela bestämmanderätten öfver notlaget. Titeln notkung förekom väl ännu, men dess bärare är snarast att betrakta som sakkunnigt biträde till godsherrens befallningsman och icke som den själfständige ledaren af ett fritt samhälle.

En ungefärlig uppgift angående tidpunkten för vinterstatens upplösning lämnas i nedanstående relation, som påträffats i Hedensö arkiv. Handlingen är icke daterad, men af innehållet framgår, att den är ett koncept till en inlaga i den process, som i början af 1670-talet fördes mellan Knut Kurck och Gustaf Rosenhane angående det fiskevattnet, som i Hjälmarens tillkom den senares gårdar Näsna och Torp.

Relation om Winterfisket i Näshulta socken.

Medh Winterfisket i Näshulta socken hafwer så warit hullit, så långt någon minnes tillbaka, at hela den socknen hafwer haft noth ihoop, Grefsebo¹

¹ Äldre namn på Haneberg, Gustaf Rosenhanes sätesgård.

böndren på den ene armen och Heensö böndren på den andre, den ene halfdeelen aff kijhlen till Heensö, den andre till Grefseboo, och därmedh är nothen dragen öfwer allt thet wattnet, som kommer socknen till så i Hjelmarens som i Upsjögarne uthan åthskillnadt, allenast detta är i noga achttaget, at wasselåten eller hufwudfiskan är gifwen åth den, som ägande haffwer warit till watnet effter urminnes häfden. Således haffwa dhe continuerat hwar winter i 5 eller 6 månader å slagh dageligen, så at ingen weet säga aff någon träta i några hundrade åhrs tijdh, uthan wasseloten är riktigt och uthan mothsägelse gifwen aff Gräfsseboo watnet till Heensö. Och är till märkia, at notkungarne eller Directorerne för Nooten haffwa mästadels warit landbönder till Heensö, såsom Jöns i Ökna på 50 åhrs tijdh, och effter honom Nils Larsson i Österby på 40 åhrs tijdh, hwilcken flytte ifrån Österby, Knut Kurcks gårdh, och till Barrö, Gustaff Rosenhanes gårdh — mycket sökt at willia komma tillbaka igen — hwarwedh nothen bleff deelad itu, så at Heensö håller sin noth för sigh och Grefseboo eller Hanebergh sin ifrån år 163—. Grefseboo nothelagh står uppå at få niuta thet watnet, som the haffwa haft wasselothens uthaff i urminnes tijder, tillbiudandes fast många skiähl och documenter at thet bewijsa medh een deel serskille i från the Controversier, som haffwa warit om Bygräntzerna på landet. Och ändoch nootkungarna, som sagdt är, haffwa warit underhaffwande till Heensö, så haffwa the lijkwäl godhwilleligen och aff een rättrådigh wanligh deelningh låtit Grefseboo ägande behålla sin Wasselot, ehwar urminnes häfden har kommit them till så aff Näsna och Torps watn i Hielmarens som Gräfsseboos och Barröös i Näsulta sjöarna intill nu för någhre år sedan, som annat begyndt och tillbudt är, thet Tings-acterna skola uthwijsa, där alle witne och skiähl äro reycierade wordne, och i medlertijdh effterlåtet at hwad ingen lagmans domb dömbt haffwer är intaget, och Grefseboo nothlagh driffwet ifrån sin urminnes häfde sampt det urgambla hemmanet Näsna i från sit eendeste Fiskewatn. Och detta aff Heensö notlagh, som alldrigh haffwer warit tillbudt eller haft där den ringeste rätigheet tillhörande.

Enligt denna relation, som i all sin knapphet utgör ett godt komplement till Rosenhanes skildring, skulle det gemensamma fisket upphört någon gång på 1630-talet, således ungefär 50 år innan *Republica glacialis* utkom. Att vinterstaten upplöstes eller höll på att upplösas, redan då den lilla skriften författades, framgår af vissa yttranden i den, hvarom mera nedan. Förordet är dateradt 1650 och arbetet i sin helhet antagligen skrifvet någon gång på 1640-talet. Före år 1643 kan *Republica glacialis* dock icke vara författad, då den stränga vintern detta år omnämnes däri. Relationen förlägger vinterstatens upplösning något tidigare, men

dess uppgift är sväfvande, hvilket knappast förvånar, när man betänker dess sena affattningstidpunkt. Författaren till densamma har tydligen varit osäker på årtalet och ämnat senare tillskrifva den felande siffran.

Relationen anger som orsak till det gemensamma fiskets upphörande den omständigheten, att notkungen flyttat från Knut Kurcks gård Hedensö till Gustaf Rosenhanes gård Haneberg. I verkligheten låg nog orsaken djupare. Den närmaste anledningen till vinterstatens upplösning kan man måhända läsa mellan raderna i Rosenhanes egen skildring. Han säger däri på tal om rätten att leverera notkilen, hvilken medförde vissa förmåner vid fångstens fördelning: Jag vet, att adelsmän icke velat på annat villkor deltaga i samman slutningen, än att de få leverera notkilen, och å andra sidan, att bönder (naturligtvis en annan adelsmans underlydande) icke tillåtit adelsmän inträde i förbundet, om de beröfvats denna företrädesrätt.

Det förefaller sannolikt, att dessa ord åsyfta något tillfälle, då Knut Kurck, som ansåg sig böra äga vissa företräden framför Gustaf Rosenhane, därför att hans sätesgård var äldre än Rosenhanes och tidigare omfattat äfven denna, gjort anspråk på att få leverera hela notkilen för att få åtnjuta de därmed förbundna förmånerna.

Icke blott de båda herremännens rivaliserande inom vinterstaten förorsakade dess upplösning. Därtill bidrog också i hög grad deras öfriga tvister. Under den senare hälften af sitt lif låg Rosenhane i ständiga processer med riksrådet på Hedensö, och dessa processer torde i omfånget ha åtskilligt öfverträffat, hvad som eljes i denna processlystna tid var vanligt. Till en början rörde striden sig om rågångarna mellan de båda herrarnas olika gårdar och åtskilliga invecklade frågor angående äganderätten till jordlotter och torp. Kommo så härtill hvarjehanda andra tvisteämnen. Bl. a. tvistades om patronatsrätten i församlingen och kyrkans restaurering.

År 1667 skref Per Nilsson, Gustaf Rosenhanes fogde, till sin herre, att vid en visitation prosten, för hvilken den långsamma trätan blifvit kungjord, bad inerligh gudh at dät måtte wändas till en godh enigheet och wänskap, förmante almogen mädh wackra exempel at dhe icke skulle gifwa någon orsak till dän långa trätan, uthan

snarare så mycket dem möjligt ähr understödia till enigheet, hwar-mädh guds välsingnelse på båda sijder kunde ökas. Och at guds hus och tämpel måge blifwa widh magt hållit och icke falla om kull, som nu nästan begynnes.»

Dessa tvister fördes med stor bitterhet å ömse sidor, och att under sådana förhållanden något slags samarbetet mellan de båda herremännen eller deras underlydande icke kunde äga rum, är lätt att inse. Äfven med socknens kyrkoherde råkade Rosenhane i process.

Tvisten om rågångarna kom snart äfven att gälla fiskevattnet. De många berättelser af gamle män angående rågångarna och fiske-rätten, som i samband med dessa processer afgåfvos, och hvilka till stor del finnas bevarade bland de förut omnämnda papperen på Hedensö och Haneberg, ge en god inblick i de förhållanden, som tidigare varit rådande, och visa hvilken roll fisket spelat för den tidens näshultabor. Rätten till några ålkistor och mjärdar synes i själfva verket varit af lika stort värde som äganderätten till en äng, som gaf åtskilliga lass hö.

År 1663 hölls lagmanssyn i Näshulta med anledning af proces-serna, och rätta rågångar fastställdes, äfven i fråga om fiskevattnet. Då ståthållare Uttermark på Eskilstuna slott två år därefter ut-arrenderade kronofisket i strukorna i Hjälmaren till Knut Kurck, uppstod ånyo tvist. Af de s. k. strukorna låg en del inom Näsna, Gustaf Rosenhanes gårds, strandmärken. Tidigare hade förhållandet varit sådant, att af de nio kronovarpen, som drogos i strukorna, endast den s. k. vattulotten gifvits till Eskilstuna slott. I lilla strukorna hade dragits med Hanebergs not. Sedan Knut Kurck arrenderat kronofisket, gjorde han emellertid kraf på allt fiske i strukorna, icke blott kronovarpen, och menade, att Gustaf Rosenhane, såsom ägare af hemmanet Näsna, tillkom blott rätt till strandfiske. Gentemot detta kraf häfdade Rosenhane, att han hade urminnes häfd till fisket i strukorna, och denna rätt hade honom icke från-dömts.

Frågan låg oafgjord i flera år, och under tiden fortfor kifvet, som stundom tyckes öfvergått till handgripligheter. År 1666 vittnade hammarsmeden Lars Erichsson jämte några andra bönder och be-

kräftade med »lijffligh edh», att han af Gustaf Rosenhanes fogde, Per Nilsson, den 2 januari, då Knut Kureks bönder kommo att draga not på Östra Hjälmaren i stora strukan, »medh wäldh bliffwit tagen ifrån sin fadher ifrån Torp uthi Nääshulta socken att hugga störrar och staffwar tillijka medh dhe andra att affslå Hr. Excell-tz Hr. Knut Kureks Böndher aff Nootijsen».

En liffull skildring af ett uppträde på isen några år därefter lämnar följande relation från Haneberg:

A:o 1668 den 12 Martij wore wij undertäcknadhe försambladhe at draga vår winternot på Näsna Uhrminnes fiskewatten, där ingen domare för dätta haffwer åss ifrån dömppt, såsom kan sees aff Domar och Lagmans prottocoll A:o 1663 den 30 Junij, at dhe skola disputerar där om widh Härradstingh, och sålunda passerades som effter förmåles. 1. Såsom wij kommo mädh Nothen i Lerwijken eller Näsna wijken strax widh Sämieberget, war en Riksrådets högwälborne H. Knut Kurks Tienare och Lacque för åss på Notisen, möter åss där näder gifswaken bliffwa skulle och sadhe åt åss: Tykia i inte, at i komma mädh eder Not för långt uthföre öfwer Hensiö rågång. Där till swarades: Rågängen må wara gierna i sitt wärdhe, som dhe goda herrar dömppt haffwa, män dätta fiske ähr åss icke ifrån dömppt, ty dät ähr Näsna fiske watten aff uhrminnes tider, dät kan åss icke ifrån tagas uthan lagh och domb. Då sadhe Lacquen: Håpman kommer strax hijt, så tar han bårt bodhe Not och Rep ifrån eder. Då swaradhe fougden: Jag har tängt at Hensiö Not män skulle wara här, och iagh har tängt at taga deras Not ifrån [dem] och Håppman må komma om han will, han har ingen magt taga åss ifrån mer än domarna inehålla. Altså gick han ifrån åss och togh sigh en häst och slädha af deras Not-män och ook effter Håpman. Emellertijdh drogo wij noten ett warp, och dät andra warpet war dragit till horens emot örwaken, och då kom Håpman, hadhe Laqveien mädh sigh. Och såsom han kom emot notarmen, stegh han aff sin häst, och för än han något ordh taladhe, togh han fram yxsen, som han hadhe under sin jaka, och högh tögen twäne stedes aff. Och der mädh stiger fort fram öfwer warpet till dän andra notarmen mädh häftigit och yfwerigit modhe, bödh till hugga och aff dän tögen, män dät förhindrades honom, dåk han myckit höffz(?) och ment fullbordh sin willia. Och iblandh sådant wäsendhe i dät wij wille förswara, bleff han mer och mer förjifret, för det han inte fick rådha; sögte han tilfalle några gångor till slås, hötte till med yxsen. Altså ryktes hans yxse ifrån honom och blef kastat på isen, män han knephändigit sprangh omkringh och togh en yxse igen aff en vår notslädhe. Och såsom han sågh, at han inte förmätte at komma till och hugga aff tögen, skielte han heela notläge för skielmar, tyffwar och röfware.

Och åter hötte till mädh yxsen på fougden några gånger. Män fougden swarade honom beskedligh, skiöt sikh till rätta, der wij i någon måtto har brutit så williom wij och där swara och domb affhämpta, och icke wara sin egen domare, wijstes honom och copior aff lagmans protocollet, honom och åss till rättälse, män han agtadhe dät inte, uthan ständit mädh sitt öfwermodh wille åss öfwerfalla och mädh så otidige skielsordh, så at hwar människia, som dhå på dän plasen war, granerligen hördhe; och alt emädan drogo wij up noten mädh dän ena armen och ladhe på slädan. Och såsom noten och repen wore på slädan, sprangh åter Håpman till och wille taga noten och repen, män honom bleff förwägrat. Altså sänder han sin herres tienare effter sitt notläghie, som kundhe wara widh pass 3 musketskåt ifrå; och dhe kommo altså en stor skara mädh fälk och wille taga mäd magt och wäl wor not bort. Då wij fölle undan mädh beskedelige ordh och skiöt saken under dät låffwelige herredstingh. Män han will inte höra häller agta, hwad honom i sagtmodigheet och alsom största beskedligheet sadhes, och när wij dät sågo, at han inte will släppa öken mädh godh willia, måtte wij lösa hans händer ifrån tömarna och kiöla bårt mädh repen och noten, och när han såg, at hans upsåt ey kunde nå sin fulbordan, togh han på och bruka ful mun, synnerligh mädh swåra skielsordh på fougden, kalladhe honom en skielm, tyff och röfware och sadhe honom icke wara wärth at wara i Näsulta socken, — — — unsadhe honom mädh hugh och slagh på wäg och wäga mot, ehwarest han honom möta skulle. Män fougden wille föga swara, skiöt sikh till rätta. Item sadhe han åt fougden, dätta har du alt wällit och har twingat dina herres bönder där till. Då sadhe fougden: Dät skolen i bewisa. Han sadhe strax: Dät har dina herres bönder giort. Då frågadhe fougden hwem. Han bekiendhe strax, at Måns i Rotarbo, Swän i Näsna och enkian i Åstorp har dät sagt. Då frågadhe fougden däm, om dät war sant, och the nedkadhe hårdeligen där till, at dhät war aldrigh sant. Altså satte han sikh på hästen och redh till notkungen och frågade honom, om han har stigit ut warpen. Då sadhe han ja och Håppman sadhe: Iagh kan wäl märkia, at i råda inte mer än i skolen gåå dit som dän skielman will haffwa eder, och redh så ifrån honom, och i wägen möter han fougden och flere aff notlägit, som skulle gåå till wår not, säger åter åt fougden: Du din skielm, tyff och röfware, du skalt see iagh skall kläma tigh, ehwarest wij råkas. Män fougden will inte swara, utan gick sin wägh, sadhe at lagen ähr åss godh nok. Dermedh redh han sin wägh, och wij ginge till wår not. Dätta sålundha hänt och afsagt war wittna wij underskreffne och bekreffta mädh wåra namn och bomerkien och där så fordras, kuna tryggeligen giöra wåra lifftige eder.

Året därpå lät Rosenhanes fogde Per Nilsson nattetid borttaga Hedensö notlags fiskenot i strukorna förmenande, att det draigt

not på Hanebergs vatten. Då noten återfordrades af ett bud från Knut Kurcks fogde, föregaf Per Nilsson, att han tagit noten till vedermäle och ville återlämna densamma blott på villkor, att Kurcks fogde lofvade att icke mer draga not på det omstridda vattnet, hvartill budet svarade: »Dät ähr wäl gåt at wij få noten igen, men plägar icke tyfwar bära igen bördan, altså få i och giöra och föra hänne på det rummet hon tagen ähr.» På sådana ord ansåg Per Nilsson sig icke kunna lämna igen noten. »Först giöra edra notlagh öfwerwäldh på vårt fiskewatten,» svarade han, »och till öfwerflödh skamlösa skielsord.» Saken afgjordes sedermera på Kjula ting år 1670, då nämnden enhälligt fann skäligt att erkänna notens bottagande för tjufteri och döma Per Nilsson pliktig att betala notens tredubbla värde.

Domen förefaller emellertid af en eller annan anledning ej ha gått i fullbordan, hvaröfver Knut Kurck senare klagar i en supplik till Kungl. Maj:t.

De anförda aktstyckena torde vara tillräckliga för att visa, hurudana förhållandena voro inom den upplösta vinterstaten, på samma gång de i någon mån fullständiga den teckning af vinterstaten, Rosenhane gifvit i *Respublica glacialis*.

Halländska jullekar.¹

Af

Louise Hagberg.

Ännu för omkring 20 år sedan kvarlefde på sina ställen i Halland den gamla seden att julaftonen breda stugans golf med halm, ehuru då stadd i utdöende; för en 50 à 60 år tillbaka var den däremot mera allmänt i bruk. Hvad som bland annat i hög grad torde ha bidragit till denna seds försvinnande var brandstodsbolagens bestämmelser, hvilka ej medgåfvo försäkring af gårdar, där julhalm brukade användas. Ty mången gång var det mer än märkvärdigt, att de ej oftare, än hvad som skedde i gamla tider, satte eld på huset, när de gingo omkring i stugan och lyste sig med spingestickor, från hvilka gnistor alltemellan föllo ned i den lätt antändliga julhalmen. Men om än bruket af julhalm nu fullständigt försvunnit, så lefver dock ännu minnet lifligt däraf, och de gamla berättas med tindrande ögon om alla de olika upptåg som brukade företas i julhalmen, ty »*julahalmen*», den var medelpunkten för julens alla glada nöjen. När det stora julbordet i mörkningen stod dukadt, då drogos lämmarna för fönstret, och så tändes alla ljusen, och när detta var gjordt så breddes julhalmen, ett par duktiga långhalmskärfvar, ut på golfvet. Det var ej blott barnen, som hade glädje af halmen, utan äfven alla de vuxna, och kom det någon främmande in i stugan, så nog skulle han ned i halmen alltid, där sedan den ena leken efter den andra utfördes. Lekarna voro i många fall hårdhändta nog och gingo ofta

¹ Ofvanstående skildring grundar sig på muntliga meddelanden af personer i 40—90 årsåldern från Lindbergs med flera socknar. En utaf dem, 92-åriga Bertil Ferm från Rolfstorps socken, har dessutom förfärdigat de här afbildade halmfigurerna. Se fig. 3.

ut på att pröfva hvarandras styrka och visa att man var ledig i ben och rygg.

Utaf den långa råghalmen flätades eller snoddes olika slags figurer ihop, hvilka sedan användes vid lekarna. Främst bland dessa julfigurer kom *julbocken*, som förfärdigades på så sätt, att några halmviskor snoddes ihop till en figur med tre ben, fig. 1, och hvilken upptill virades om med halm, så att det bildades liksom ett

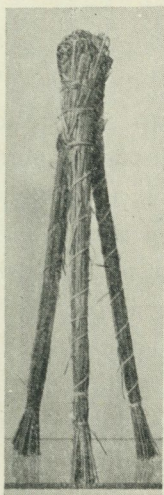

Fig. 1. Julbock
af halm.

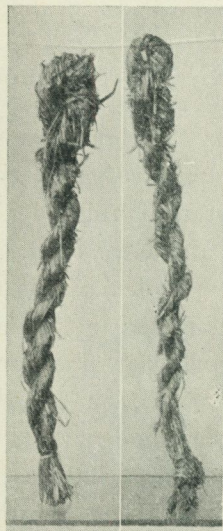

Fig. 2. Karbaser
af halm.

hufvud. Med julbocken utfördes sedan bland annat den förr på många håll så brukliga leken »att ta julbocken» eller som det äfven här heter »julagubben». Den tillgick sålunda, att en person lade sig på rygg, hvarvid bocken ställdes ofvanför hufvudet, sedan kastade den liggande upp benen och försökte att ta bocken med fötterna och så kasta den framåt. Det ville till att inte härvidlag vara stel i ben och rygg.

Vidare flätades karbaser, hvilka användes vid flera olika lekar, fig. 2. En bland dessa var »*Markus daska*» eller »*Leka Markus*». Man band för ögonen på tvenne personer, och så lades två trästolar med

benen utåt åt hvar sitt håll och ryggstöden hopbundna. Se'n skulle de, som fått ögonen förbundna, lägga sig på knä midt emot hvarann och med vänster hand hålla i hvar sitt stolsben och i den högra en karbas. »Märkus, akta dig för min därkus», sade så den ene af dem och slog till hvar han kunde träffa, och så svarade den andre på samma sätt.

»*Ro till Tyskland*» hette en annan lek, hvarvid två personer satte sig jämte hvarann, och så frågade den ene: »Hvart skall du ro hän?» — »Jag skall ro till Tyskland», blef svaret. — »Hvad skall du där?» — »Jag skall köpa malt och salt (och gröna ärter), för jag skall slakta min julagalt». — »Har du pass på det?» — »Ja». — »Visa upp det då». Den tillfrågade slog då benen i vädret, hvarvid den som frågat slog till honom med daggen eller karbasen, och se'n så daskade de å ömse håll på hvarann med hvar sin karbas.

Karbaserna användes för öfrigt litet emellanåt, de äldre satte t. ex barnen i vädret och smällde på dem med karbasen o. s. v.

Så brukade man också leka »*Sy sko till kungen*». Två personer satte sig emot hvarann på golfvet, bägge deras höger eller vänster ben surrades ihop med halm, och så togo de hvar sitt halmstrå i hand, låtsande att de voro skomakare, och sutto och trädde och trädde. »Hvad skall du göra?», frågade så den ena. — »Vi ska sy sko till kungen», svarade den andra. — »Snörpa på då», blef svaret. Men rätt som de sutto och sydde, så vände en utaf dem på sig och lade sig på alla fyra och försökte att dra den andre med sig. Och var nu denne ej så stark, att han kunde hålla emot, kunde han på så sätt bli släpad rummet rundt flere gånger om.

Var denna lek ansträngande, så var det dock ett intet emot »*Boråsaklöfver*». Den fordrade sådana krafttag, att den ibland rent af kunde ha blodstörtning till följd. Den tillgick sålunda: en stor stark karl lade sig raklång på magen i halmen; det var han som sedan skulle lyfta. Därefter satte sig tvenne personer midt emot hvarann tvärt öfver den liggandes ben och med sina ben sicksack mellan hvarandras och hållande i fötterna på hvarann. Då de så hade placerat sig, slog den liggande sina armar om de sittandes midjor och reste sig därpå upp lyftande dem båda med sig. Det

kunde äfven tillgå på så sätt, att en karl lade sig raklång med ryggen mot golfvet, så drog han upp benen och trädde armarna in under dem. Därpå trädde en annan karl in hufvudet mellan hans ben och reste sig så upp med honom. Men till en sådan lek som Boråsaklöfvern fordrades det som sagdt krafter, hvem som helst kunde ej ge sig in i den leken.

Att »*Spänna tossa*» eller »*spänna bon*» (= ben) var ej heller så lätt. Då skulle två personer ligga skafföttes, arm i arm och så spänna upp benen, så högt de förmådde, och den var då starkast, som kunde vända upp och ned på den andra.

Vidare gjorde de ringar af halm och sutto så och pröfvade styrkan på hvarann genom att dra i ringen, liksom äfven genom att »*Dra kaffe*». De sutto då och spände fötterna mot hvarann och höllo hvar med bågge händer i en brödkaffe af trä, som de försökte dra åt hvar sitt håll.

Mindre ansträngande var det då att »*Tämja stutar*» (»*kalfvar*»), leka »*Vagga*» eller att »*Väga salt*». Vid den första leken ställde sig två personer bredvid hvarandra arm i arm, och de inre benen knötos om med julhalm. De ryckte åt hvar sitt håll som när man tämjer stutar, då den ena drar hit och den andre dit. — När man skulle vaggga satte sig två personer, som tagit af sig sina skor, på golfvet, den ene med åtskilda ben omslutande den andre, som hade sina ben under honom. De sutto på hvarandras fötter och fattade hvarann om nacken och vaggade så fram och tillbaka. — När man vägde salt, ställde man sig med ryggarna mot hvarann med armarna i hvarandras och böjde sig turvis framåt.

Vid utförandet af en del lekar voro deltagarna flera och sutto då ofta i ring, såsom när det gällde att »*Mussla sko*». Deltagarna sutto då som sagdt i ring med benen uppdragna och fötterna intill hvarandras, den ene intill den andra, en gosse och en flicka undan för undan. En skulle vara inne i ringen. Så började de då att »*mussla*» skon under knäna från den ene till den andra. De skulle sitta så, att de kunde sticka skon under benen längs hela ringen, och den som gick inne i ringen skulle försöka att få fatt i den. När han vid sökandet vände på sig, så togo de fram skon och slogo

honom med den, eller också kunde de plötsligt ta upp och visa honom den. Fick han tag i skon, måste den, hos hvilken han funnit den-samma, i sin tur gå inne i ringen.

En annan lek åter var »*Släpa sko*». Då sutto deltagarna i ring på samma sätt som när de »mussla sko», men här var det en som gick utikring och släpade med en sko. Så skulle han försöka att släppa skon bakom en person, utan att denne märkte det, och hann han så ringen rundt tillbaka till denne, utan att han märkt skon, så tog han och slog honom med den i ryggen, och så blef det den andres tur att gå upp och släpa.

Så hade man äfven lekar anlagda på att narra den med leken obekante såsom »*Läsa för den döende prästen*» och »*Titta till den döde*». När den första af dessa lekar skulle utföras, så ställdes två stolar fram på en stolsbredds afstånd från hvarann, och så breddes en filt eller dylikt ut öfver stolarna, så att mellanrummet ej märktes. Tvenne personer satte sig därefter på dem med hvar sin bok som de läste uti. Till den som så kom in, sades det: »Var så god och sitt», men när han satte sig, stego de bägge andra upp, och han föll då ned.

När man skulle »titta till den döde», skulle en person ligga och föreställa död. Han hade munnen full med vatten och en näsduk bredd öfver ansiktet. Se'n skulle en, som var obekant med leken, gå och titta till den döde, och när han då kom fram till denne, så drog en som var med i komplotten undan näsduken, och då sprutade den låtsade döde upp vattnet han hade i munnen.

Ofvan nämnda voro några bland de vanligaste jullekarna, men därjämte lektes en mängd andra lekar, hvilka äfven förekommo vid andra tider af året, som ju också var förhållandet med en del af de här anförda såsom t. ex. Vagga, Väga salt och Titta till den döde, och vid hvars utförande man icke behöfde den traditionella julhalmen, hvilken vid de muntra jullekarna ofta var välbehöflig nog, ty vid åtskilliga af dem var sannerligen ett mjukt underlag af nöden.

Men äfven julens fröjder har ett slut, och julhalmen, hvilken snart nog hade förvandlats till boss, sopades ut. Dessförinnan hade dock gärna vid nyår, och ofta äfven trettondagen, en ny lång-

halmskärfve tagits in och bredts på. I en del gårdar sopades halmen ut ganska snart, i andra åter fick den ligga kvar ända till tjugondag Knut — som förr var den 7 januari —, men då var det också oåterkalleligen slut med julens glada upptåg.

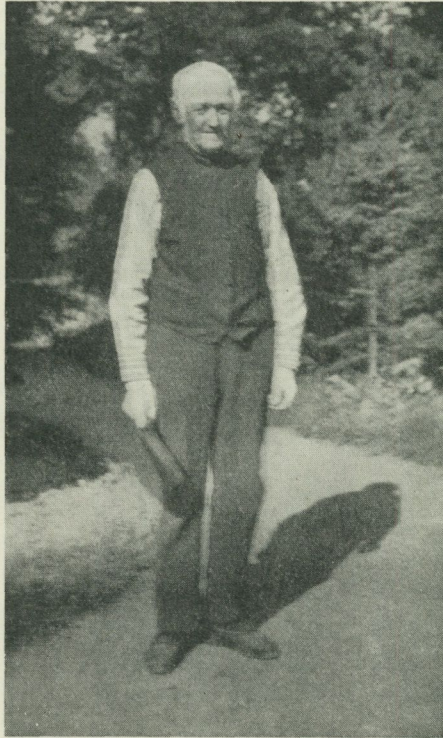

Fig. 3. Bertil Ferm, 92 år,
från Rolfstorps sn Himle hd. Halland.
Förf. fot. 1916.

Syd-lappiske renmerker.

Av

Kristian Nissen.

Som mange av Fataburens læsere vil vite merker lapperne sine Srener med hakk og klipp i örene, skaarne med kniv som regel mens renerne endnu er kalver i 2—4 maaneders alder. Ved at hakk og klipp av bestemte, forskjelligartede former skjæres enten i höire eller i venstre öre, i örets forkant eller dets bakkant eller i dets spids kan der dannes en stor mængde kombinationer. Hver reneier anvender en bestemt kombination som merke for sine rener og denne kombination er da hans renmerke eller öremerke.

Denne bruk av öremerker er ikke noget for lapperne eiendommeligt. Baade i Norge og Sverige, paa Island og antagelig ogsaa i andre lande merker bönderne faarene med hakk og klipp i örene.

Efter sigende skal det dog være mange rennomader længer österut som ikke öremerker sine rener, og det spørsmaal ligger derfor nær: er lappernes öremerkning av renerne oprindelig og genuint lappisk? eller har de lært den at kjende hos östligere folkeslag? eller har de lært denne kunst av nordboerne efter sit möte med dem i fjerne tider? eller endelig, om de har kjendt og anvendt öremerkning allerede för sit möte med nordboerne, er den da blit paavirket av og eventuelt rikere utviklet ved nordboernes kreaturmerkning, specielt deres saue- (faare-) merkning?

Jeg vil ikke ved denne leilighet söke at besvare disse spørsmaal. Deres besvarelse forutsætter for det første kjendskap til alle de av lapperne saavel i vore dage som i den utstrækning det kan bringes paa det rene tillike i ældre tid anvendte merkesnit og kombinationer og studium av dissers lappiske benævnelser, for det andet kjendskap

til og sammenligning med nordboernes og helst tillike med østligere folkeslags kreaturmerker.

En begyndelse til en saadan sammenligning av nordiske kreaturmerker med lappiske renmerker har Dr. juris Kristian Østberg gjort i sin avhandling: Norsk Bonderet I (Kristiania 1913), hvor der gives utførlige oplysninger om norske, færøiske og islandske samt delvis

Fig. 1. Renmerkning paa en odde i Allesjaure (i Jukkasjärvi i Torne lappmark)
I. Lappen vikler op sin lasso og speider efter sine egne rener i flokken.
Forf. foto. ²¹/₇ 1911.

om gotlandske sauemerker og foretages en sammenstilling av flere av disse med nordlappiske renmerker, men hvor heller ikke de av mig nævnte spørsmal søkes besvaret, hvad der jo ogsaa laa utenfor forfatterens opgave.

Hvad jeg ved nærværende lille opsats tilsigter er kun at gi et litet bidrag til analysen av lappernes renmerker og det fra et omraade, hvorifra hittil kun litet er publiceret til spørsmalenes belysning, nemlig fra de sydligste lappetrakter i Sverige og Norge.

Det som hittil foreligger offentliggjort om renmerker og lappiske renmerkenavne skriver sig nemlig hovedsagelig fra nordligere trakter. Fra Lule lappmark (Gällivare og Jokkmokk) skrev sig de oplysninger som Dr. Svenonius gav i Meddelanden från Nordiska Museet 1893—94 (pag. 39—42) under overskriften: »Lapparnes renmärken. Ett etnografiskt-juridiskt bidrag». Fra Lule lappmark stammer ogsaa de oplysninger professor K. B. Wiklund gir i sin

Fig. 2. Fra renmerkningen ved Allesjaure. II. Kalven merkes.
Forf. foto. ³¹/₇ 1911.

»Lule-Lappisches Wörterbuch» (1890) og de billeder som ledsager lappedoged Hultins artikel om »Renen och renkulturen» i pragtverket »Lappland» (1908) og hans note »Om renmärken» i Emilie Demant-Hatts bok »Med lapperne i höjfeldet» (1913). Fra endnu nordligere trakter gir Wiklund oplysninger i sin note om »Renmärkeselementen i Jukkasjärvi och Koutokæino» i nævnte bok av Demant-Hatt.

Av de kommissionsindstillinger, som ligger til grund for de norske, svenske og finske love om renmerkning, er det mig bekjendt

kun den finske lapmarkskomitees indstilling av 1904 og den finmarkske (norske) fjeldfinkommissions indstilling av 1910 som ganske kort omtaler merkernes form og deres finske (finlandske) resp. finmarks-lappiske navne. Men ogsaa dette er altsaa fra de aller nordligste trakter.

Fra de sydligste svenske lappetrakter har man dog offentliggjort meget materiale til bedömelse av merkernes form, idet utdrag av de

Fig. 3. Fra renmerkningen ved Allesjaure. III. Flokken slippes løs og stryker tilfjelds efter avsluttet merkning.

Forf. foto. ³¹/₇ 1911.

officielle renmerkefortegnelser for Jämtlands län fra tid til anden er offentliggjort.¹ Disse fortegnelser indeholder dog ikke nogen oplysning om de anvendte merkesnits lappiske (eller svenske) navne, kun en tegnet gjengivelse av de registrerte avklipp av merkerne. Den svenske lovgivning indeholder nemlig ikke i likhet med den

¹ Jeg har set nogle saadanne ogsaa fra Västerbottens län, men ingen fra Norrbottens.

norske noget paabud om, at der med det merkeavklipp, som indleveres til registrering, tillike skal leveres en beskrivelse av merket. Og man savner derfor i Sverige det kontrolmiddel og sproglige oplysningsmiddel som en beskrivelse kan være, naar den er god og korrekt.

Hvad de norske renmerkeregistre angaar, saa er det endnu kun söndenfelds — hvor beskrivelser gives med norske, fra sauemerkerne hentede uttryk — og i Finmarken, hvor lappernes terminologi an-

Fig. 4. Jämtlandslapper merker en renkalv (i et provisorisk samlingsgjerde mellem Mullfjället og Åreskutan).
Forf. foto. dec. 1914.

vendes, at registrene er i fuld eller ialfald nogenlunde god orden. De söndenfeldske er ogsaa delvis offentliggjort i trykken. For de mellemliggende trakter — Tröndelagen og Nordland — arbeides der med registrene og naar de er bragt i fuld stand vil ogsaa disse overensstemmende med lovens paabud bli publiceret. For Finmarkens vedkommende gjælder ikke noget paabud om trykning av registrene, men for disses vedkommende er jeg i besiddelse av nöiaktige avskrifter, der for mig er et hovedmateriale ved behandlingen av disse spørmaal.

Under et samvær i december 1914 ved Åre i Jämtland med bl. a. den kjendte norske lap Daniel Mortensen fik jeg av ham en række oplysninger om de öresnit, som brukes ved renmerkning av lapperne i Jämtland, Härjedalen og Idre paa svensk side og i Namdalen og Trøndelagen förövrig samt i Tolgendistriktet i Hedemarkens amt paa norsk side. Paa medfölgende planche har jeg gjengit disse renmerkesnit efter Daniel Mortensens anvisning og tilföiet de av ham opgivne lappiske navne og navnevarianter paa disse.

Inden jeg nedenfor gir nogen nærmere oplysninger om hvert enkelt snit og dets lappiske navn, vil jeg bemerke, at jeg ikke er fortrolig med den fra Finmarks-lappisen saa sterkt avvikende syd-lappiske dialekt eller dialektgruppe og heller ikke med nogen gjennemført fonetisk skrivemaate. Men jeg har gjengit navnene saa bogstavret som jeg var istand til at opfatte dem. Med det fra Finmarkslappisen laante bogstav š tilsigtes lyden sch eller sj, med ě lyden tsch eller tsj.

Hvad dialekten inden ovennævnte omraade angaar meddelte Daniel Mortensen, at den falder i to underdialekter, hvorav den ene tales i det egentlige Jämtland samt i Idre (nordligst i Dalarne) paa svensk side og i Namdalen og nordre Trondhjems amt förövrigt samt i det til Idre stötende Tolgendistrikt (i Engerdalens herred i Hedemarkens amt) paa norsk side, mens den anden tales i Härjedalen paa svensk side og i Tydalen-Röros (Söndre Trondhjems amt) paa norsk side. Forklaringen til dette eiendommelige sprang i dialektfordelingen er den, at saavel de svenske Idrelapper som de norske Tolgenlapper (Daniel Mortensen selv med egen og besvogret familie) oprindeligt skriver sig fra Jämtland. Tillægsvis anförte Daniel Mortensen, at de længer österut i Jämtland boende Ovikslapper taler en blanding av Jämtlands- og Härjedalsdialekt, og han antok derfor, at deres renmerkenavne var en blanding av de jämtlandske og de härjedalske.¹

¹ Ifölge Qvigstad, »Nordische Lehnwörter im Lappischen», p. 10, deler ungarenen Dr. I. Halasz, som har studeret de sydlappiske dialekter, heromhandlede sprogomraade i tre dialekter, nemlig i to for Jämtland—Nordre Trondhjems amt og en for Härjedalen—Tydalen-Röros. Professor Wiklund nævner i Journal de la Société finno-ougrienne

Da Daniel Mortensen er opvokset i Hotagen i Jämtland og som voksen mand har færdedes overmaade meget omkring i disse trakter og bl. a. selv i aarrækker har drevet rendrift saavel i Færendistriktet i Nordre Trondhjems amt som i de senere aar i Tolgendistriktet og er en kundskapsrik og intelligent mand, findes der neppe væsentlige feil i hans oplysninger. Ved samtaler jeg senere har hat med andre lapper fra disse trakter har jeg ogsaa i alt væsentlig faat Daniel Mortensens oplysninger bekræftet. Det har dog vist sig, at der ved siden av de av Daniel Mortensen nævnte navne og navnevarianter kan findes andre, og hvor omfattende hans oplysninger end er, kan de derfor ikke gjøre krav paa at være fuldstændige og uttømmende. Paa planchen fig. 5 har jeg kun anført, hvad Daniel Mortensen har meddelt mig. Her nedenfor gjengir jeg anmerkingsvis ogsaa de supplerende oplysninger, som andre lapper har git mig.

Saavel paa planchen som her nedenfor er de to underdialekter efter Daniel Mortensens tvedeling betegnet efter sit hovedströk paa svensk side henholdsvis »Jämtl.» og »Härjed.»

1. *nampa*, ret avskjæring av örets spids. Angaaende kombinationer se under 3 og 4.
2. *skarja* (skarrja), vinkelhakk i örets spids (svensk: saxmärke). Ang. kombination se under 5.
3. *šluptje* eller *særgestakk*, dypt enkelt indsnit fra örets spids indover. Begge navne brukes iflæng; dog siges det som regel naar *nampa* og *šluptje* er kombineret i samme öre: *nampa-særgestakk* og ikke *nampa-šluptje*, som nærmest vilde bety: *nampa* i det ene öre og *šluptje* i det andet.

XI (1893) i en beretning om sine sydlappiske dialektstudier hele 5 dialekter i samme omraade. Og Wiklunds sprogmaster for en av disse dialekters vedkommende er den samme Daniel Mortensen, som er min hjemmelsmand. Jeg tror dog at kunne gaa ut fra, at den uoverensstemmelse, som raader mellem Daniel Mortensens meddelelse til mig og nævnte filologers dialektopdeling, er mere tilsyneladende end virkelig, og at disse dialekter — praktisk set — kan samles i to dialekter eller dialektgrupper. Om det ikke har sin gyldighet i alle henseender tör det ialfald kunne ha sin rigtighet i denne specielle henseende, renmerkesnittenes benævning.

Syd-lappiske renmerkesnit

Efter anvisning av kap Daniel Mortensen
nedtegnet av rendriftsinspektör Kristian Nissen.

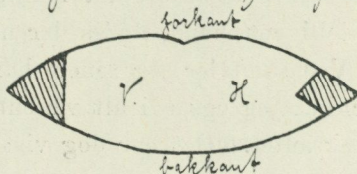
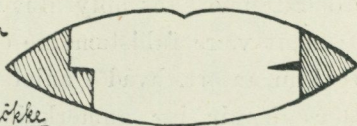
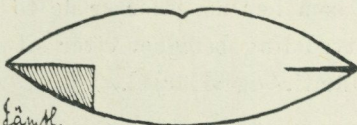
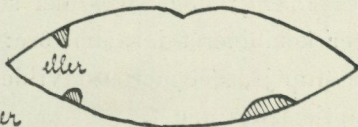
1. nampa2. skarja (el. skarja)
(svensk: saksmärke)Kombination
av 1 og 4:
nampa-kriökkeKombination
av 1 og 3:
nampa-sargestak4. kriökke
(el. kriökkes) fämth.
eller skavsk kärjed.3. slüptje eller
sargestak5. injire
fämth. eller
snide kärjed.6. skavsk el. gore
fämth. eller
gode kärjed.8. barhta
fämth. eller
hiehke kärjed og fämth.7. mällakka fämth.
eller stüörna hiehke
kärjed.9. snölle
(snelle)10. skaidde11. ↑ raike

Fig. 5.

Av den kjendte Röroslap Anders Paulsen er nr. 3 benævnt: *særgelt* og kombinationen med nr. 1 overenstemmende dermed: *nampa-særgelt*.

Foruten den av D. M. nævnte kombination av nampa og sluptje har andre lapper paavist for mig kombination av sluptje og nr. 5 *šnjire*, hvorom nedenfor.

4. *kruökke* (kruekke) Jämtl. eller *skavte* Härjed. vinkelhakk i örets forkant eller bakkant fra spidsen av indover. Ved kombination med nampa fremkommer: *nampa-kruökke*.

Denne kombination er av Röroslap Anders Paulsen benævnt: *nampa-skavta* i overensstemmelse med den av D. M. anførte Härjed. form for nr. 4: *skavte*. Om en kombination med nr. 5 *šnjire*, se nedenfor.

5. *šnjire* Jämtl. eller *snide* Härjed., skraa eller noget krum avskjæring av örets spids, enten fra forsiden eller fra baksiden. Av D. M. blev ikke nævnt nogen kombination med *šnjire*, men av andre lapper er paapekt følgende: med nr 2 skarja (i Jakob Nordfjeld d. ældres merke, men ellers vistnok sjeldent); med nr 3, f. eks. i Anders J. Barroks merke og av eieren selv benævnt: *šnjiren çærre sluptje*; med nr. 4, f. eks. i Jonas Nordfjelds merke.
6. *skavte* eller *gore* (NB. lang, lukket o) Jämtl. eller *gode* (likeledes lang lukket o) Härjed., stort buesnit i örets bakkant. (Snittet bör gaa noget dypere ind i öret end paa planchen tegnet.)
7. *mällakka* Jämtl. eller *stuörra tjiehke* Härjed., kortere buesnit i forkant eller bakkant, er en mellemting mellem nr. 6 og nr. 8. Av nævnte Anders Paulsen er dette merke ogsaa benævnt: *dabbel*. Av ovennævnte fra Vilhelmina i Västerbotten stammende lap Anders J. Barrok, der i lange tider har holdt til i Namdalen, er snit i örekanten omtrent som nærværende nr. 7 benævnt: *gore* (altsaa som nr. 6) eller *kruökke-tjehke* (eller nöiagtigere: *kruökkie-tsiekkie*). Saavidt jeg kunde forstaa bruktes ikke disse to navne iflæng, men pointet i distinktionen fik jeg ingen forklaring paa.

8. *tjehke* Jämtl. og Härjed. eller *bæhtta*, kun nordligst i Jämtl. f. eks. i Frostviken ved siden av *tjehke*: litet hak (vinkel eller halvrundering) i forkant eller bakkant, ofte to ved siden av hinanden.

En yngre meddeler, ovennævnte Anders Barroks søn Jon Barrok, har meddelt mig, att formen *bæhtta* er i bruk i Röröstrakterne, men ikke i Namdalen, altsaa motsat D. M:s opfatning. Jeg har ikke hat anledning at undersøke nærmere denne Jon Barroks paastand.

9. *suölle* (suelle), spidsere og dypere skraat utsnit i örets forkant eller bakkant.

Av Nils Stinnerbom, der likesom Anders Barrok stammer fra Vilhelmina men i længere tid har drevet rendrift i Namdalen, er dette merkesnit kaldt: *sargge* eller *sarkie*. Av Anders Barrok er et snit identisk med det under nr. 7 nævnte krukke-*tjehke* ogsaa benævnt *krukke-sarkie*.

10. *skaidde*, stort krumt utsnit av forkant eller bakkant fra spidsen næsten til roten. Saavel snittet som navnet skal være kommet fra Härjed., men brukes nu over hele omraadet.

Av Jon Barrok er dette merke benævnt: *vuolestakk* og var i vedkommende merke kombinert med *nampa* i samme öre. Av Anders Barrok er et snit som jeg oppfatter som væsentlig identisk med dette betegnet som: *skuönje*.

11. *ræike*, hul omtrent midt i öret. Dette skal være et nyt merkesnit, som ikke bruktes tidligere og hvis berettigelse ikke kan anerkjendes. Av Jon Barrok er oplyst, at det heller ikke brukes i Namdalen. Jeg har ogsaa fra andre hold hört uttalelser om, at anvendelse av hul som merke er et nyt og uberettiget paafund. Det anvendes dog mange steder og jeg har fundet det i en justitsprotokol fra Finmarken fra 1700-aarene, men — maaske karakteristisk — i et merke som tilhørte en nordmand og ikke en lap.

Som det vil sees har Daniel Mortensen for 6 av de 11 snit anført navnevarianter. Herav brukes varianterne for nr. 3, sluptje = særgestakk, iflæng over hele omraadet, medens de øvrige varianter beror paa dialektforskjellen. For nr. 5's vedkommende er jo denne ganske liten: šnjire (Jämtl.) = šnide (Härjed.) og en lign. liten differance er der mellem den ene av de to jämtlandske varianter for nr. 6: gore (Jämtl.) = gode (Härjed.). Men den første av de to jämtlandske varianter for nr. 6, skavte, er i Härjedalen betegnelse for et andet snit, nemlig nr. 4, jämtlandsk kruökke. Det snit, som er en mellemting mellem nr. 6 og 8 betegnes i Härjed. med et navn, som peker paa denne mellemstilling, nemlig stuörra tjiehke eller gode-tjehke, mens det i Jämtl. har et særskilt navn, mållakka. Av anden art er varianterne for nr. 8, idet jo tjiehke brukes over hele omraadet, bæhtta kun i dets nordligste trakter, en opfatning hvis riktighet som ovenfor nævnt blev bestridt av en anden meddeler.

Med de av andre meddelere nævnte navnevarianter blev disses tal öket, og et fortsat studium av de sydlappiske renmerkenavne vil antagelig bringe endnu flere varianter for dagen. Med den forskyvning som stadig finder sted bland lapperne, fornemlig fra nord mot syd i disse trakter, vil utvilsomt ogsaa ændringer kunne finde sted i renmerketerminologien, saa det som fastslaas idag kan om nogen aar ha tapt sin absolute gyldighet.

Den rækkefølge, hvori de 11 forskjellige snit ovenfor er nævnt, er ikke tilfældig valgt, men er den hvorefter det enkelte snit efter Daniel Mortensens mening gir det hele av flere forskjellige snit sammensatte renmerke sin karakter. Nampa kommer som nr. 1, fordi et hvilket som helst merke, hvori nampa forekommer, av lapperne vil betegnes som et nampamerke uanset hvilke de andre enkeltsnit i merket end er. Likesaa vil ethvert merke, hvori nr. 2, skarja, forekommer, men ikke nr. 1, nampa, betegnes som et skarjamerke, hvilke snit merket end forövrig bestaar av; endvidere ethvert merke hvori nr. 3 sluptje, men ikke nr. 1, nampa, eller nr. 2, skarja, som et sluptjemerke osv. osv.

Efter hvad jeg har grund til at tro er denne rangering av merkesnittene efter deres karaktergivende værdi, hvortil jeg ikke fra

andre trakter kjender nogen fuldt ut tilsvarende parallel, i det væsentlige korrekt. Av ovennævnte Jon Barrok blev dog et par merker, hvori šnjire og šluptje forekom, betegnet som šnjire-merker og ikke efter ovenstaaende som šluptje-merker. Personlig finder jeg det ogsaa eiendommeligt, at et saa stort snit som skaidde er sat saa langt ut i rækken som nr. 10. Videre undersøkelser vil antagelig kunne bringe paa det rene, i hvilken grad en saadan rangering og karakterisering av det hele merke efter det som det vigtigste betragtede snit kan betragtes som almengyldig.

Kristian Nissen.

Efterskrift.

Efter at ovenstaaende allerede var sendt til trykning mottok jeg fra lappesformand Lars Nilsen Holm i Riastdistriktet (en del av Røroslappernes omraade) en fuldstændig fortegnelse over distriktets renmerker med de lappiske benævnelser tilføiet. I fig. 6 har jeg sammenstillet alle de enkelte snit i et enkelt ørepar med de av L. N. Holm opgivne navne og med numre, der refererer sig til planchen fig. 5.

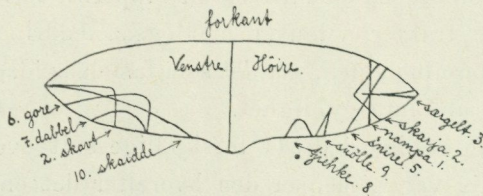

Fig. 6. Riastlappernes renmerkesnit i følge lappesformand Lars Nilsen Holm.

Hvad snittenes form og benævning angaar bekræftes herved i alt væsentligt de av Daniel Mortensen givne oplysninger (med Anders Paulsens tilføielser). Den her i fig. 6 tegnede form for snit nr. 6 er vistnok rigtigere og mere karakteristisk end av mig i planchen fig. 5 gjengit. Snit nr. 10 (skaidde) findes i Riastlappernes merker kun i bakkant og det tør være tvilsomt, om dette store snit idetheletat kan anbringes i forkant. De øvrige kan anbringes i forkant eller i bakkant, bortset selvfølgelig fra nr. 1—3, som anbringes i ørets spids.

Hul (ræike) findes ikke blandt de af Riastlapperne anvendte merkesnit. Det er vistnok ogsaa forövrig kun meget litet anvendt indet det omraade, jeg her behandler. Av Namdalslapperne skal det saaledes heller ikke være benyttet. Og i de offentliggjorte renmerkefortegnelser fra Jämtlands län findes det kun i et par merker fra Tännäs lappby i Härjedalen.

Nogen rangering av merkesnittene og benævning av det sammensatte renmerke efter det enkelte snit, som kommer först i rækkefølgen, — saaledes som ovenfor fremstillet efter Daniel Mortensens oplysninger, — kjender ikke Riastlapperne til. De betegner det sammensatte merke efter et eller to av de anvendte snit, f. eks. et nampa-šnjire-merke, naar dette eller disse snit i det givne tilfælde er karakteristiske for sammensætningen. Men nogen bestemt regel herfor gives ikke.

Den maate, hvorpaa det endnu umerkede örepars omrids er tegnet i fig. 6 — retlinjet forkant og en utböining for at betegne bakkanten — er den i Tröndelagen-Härjedalen-Jämtland sædvanlige.

Den maate hvorpaa jeg i planchen fig. 5 har gjengit örenes omrids — retlinjet bakkant, men med et hakk i forkant for at markere denne — er den i de nordlige lappetrakter anvendte og passer forsaavidt ikke for gjengivelse av sydlappiske renmerker. Den er i Norge praktisk talt eneraadende fra og med Finmarken i nord til og med Salten i Nordlands amt i syd. Paa svensk side er den anvendt saavel i Torne som i Lule lappmark (jfr de foran nævnte opsatser av Svenonius, Wiklund og Hultin).

I det mellemliggende strök i Norge — i Helgeland — har man en tredie maate at markere merkeavklippets forkant og bakkant paa, nemlig ved en mere eller mindre fremtrædende utböining i forkant, mens bakkanten er retlinjet. I Helgeland er denne methode den raadende og tillike — som man efter naboskapet kan vente det — i Västerbottens lappmarker i Sverige, jfr efterfølgende opsats av Torsten Kolmodin om »Några renmärken från Sorsele». Efter hvad lappfoged Claes Österberg velvilligst har meddelt mig er denne methode tillike den vanlige i Pite lappmark av Norrbottens län.

I gjengivelser av merker kan man stundom finde et hakk benyttet til at markere bakkanten, mens forkanten er retlinjet; men saadanne gjengivelser synes som regel at bero paa en forveksling av forkant og bakkant. Naar merker leilighetsvis kan findes gjengit uten hakk eller utböining til markering av forkant eller bakkant synes gjengivelsen som regel at være ufuldstændig. Hvis merkeavklippet imidlertid er forsynet med paaskrift om hvad der betegner venstre og hvad höire öre samt om forkant og bakkant er jo selvfølgelig anvendelse av hakk eller utböining til markering derav overflödig. Men den traditionelle fremgangsmaate i denne henseende kan da sammenfattes i fölgende regel: i Finmarken, Tromsö amt og Salten samt i Torne og Lule lappmarker anvendes et hakk i forkant; i Helgeland, i Pite lappmark og i Västerbottens län en utböining i forkant; i Tröndelagen og i Jämtlands län en utböining i bakkant.

Inden det söndenfjeldske tamrenhold i Norge brukes de forskjellige metoder iflæng. Ved avbildning av saue-(faare-)merker synes en saadan avbildning av det hele örepar overet ikke nogenstedes at være i bruk.

²⁴/₃ 1917.

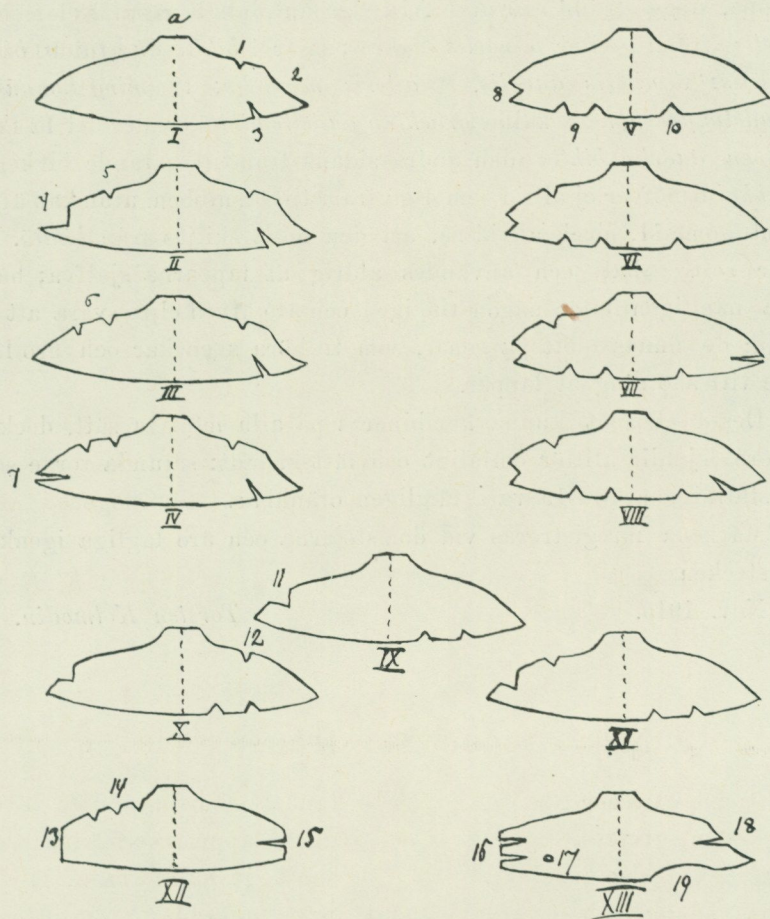
K. N.

Några renmärken från Sorsele.

Öronen framställas utklippta i dubbelvikt papper eller näfver, som sedan utvikes, hvarvid i de sydliga lappmarkerna framsidan markeras af den lilla snibben *a* och de bägge halfvorna således be-teckna vänster- och högeröronen, tänkta såsom sedda uppifrån; sedan inklippes märkningen. De streckade linjerna på teckningen sid. 29 ange vikningen.

Nr. I—IV äro prof på märken som begagnas af en släkt, spridd i Arjeplog och Sorsele; I benämnes inom släkten »lillmärket» och torde utgöra grundformen i denna serie; III innehafves af en farfars syster till ägaren af I, nr II af dennas dotter och IV af hennes

dotterdotter. Nr. V—VIII äro från en släkt i Sorsele; V äges nu af en ung gosse, som ärft det efter sin mormors mor; hans mormor innehar nr VI, hans morbror VII, hans mor VIII. Nr. IX—XI tillhöra en släkt i Tärna och Sorsele, resp. far, son och dotter.

Märkena ärfvas sålunda inom släkten — eller säljas — och förändringar göras genom tillägg av något nytt element, hvilket kallas *ierats* »afbräck». — XII och XIII äro hopfantiserade och afsedda att visa några snitt som icke ingå i de anförda märkena.

I själfva örsnibbarna inskäras följande märkeselement: 2 *skeunje*, 4 *gruehkki*, 7 *sluöptje* »klyfvare», 8 *skärjäh* »sax», 13 *nahppe*, 16 *tjåalta*;

genom klyfning kunna ytterligare åstadkommas 15 *nahpen tjerra tjäläst* (af *tjälästit* »rista upp») och 18 *skeunjen tjerra tjäläst*. Öfriga tillsatser äro 1 *bihttä* »bit, stycke», 3 *sarki* och 19 *gürra* »svaga, svacka (i berg)»; två *bihtäk* bredvid hvarandra bilda 6 *aiteris* eller *rairalis* »trappa, stega», tre 14 *rairalis*. Alltefter sin plats benämnas elementen *åudelis* »främre» eller *mingēlis* »bakre»; så är 1 *bihttä åudelis*, 10 *bihttä mingēlis*; 6 *aiteris åudelis*, 9 *aiteris mingēlis*; 19 *mingēlis gürra*; 4 *åudelis gruehkki*; 5 kallas *gruehken åudelte bihttä*, under det 12 heter *muppen åudelte bihttä* »den andra sidans framtill varande bit». En *gruehkki* behöfver ej alltid som 4 gå fram till örsnibben, utan kan äfven se ut som 11, dock alltid så, att den noga skiljes från *bihttä*. 17 heter *rai'kē* »hål» och användes aldrig af lapparna själfva; hålen växa nämligen efter någon tid igen och äro äfven eljes svåra att urskilja; de finnas blott på renar, som tillhöra svenskar och äro lämnade till skötning åt lappar.

Dessa element kunna kombineras på alla möjliga sätt, dock så att örat ej blir alltför ömtåligt och lättskadadt; sålunda torde sammanställningen 18—19 vara tämligen otänkbar.

Märkena inregistreras vid domstolarna och äro lagliga igenkänningstecken.

Nov. 1915.

Torsten Kolmodin.

Smärre meddelanden.

Om julklapp och julgran i Sverige på 1730- och 1740-talen.

Notiser ur samtida bref.

Professor Martin P:n Nilsson har nyligen i denna tidskrift redogjort för de äldsta spåren af den svenska julklappsseden och för ordet julklapps tidigaste förekomst i litteraturen. Några i detta afseende belysande notiser ur brefsamlingar från sjuttonhundratalet torde därför kunna intressera tidskriftens läsare.

Redan år 1717 förekommer i sedermera riksrådet och fältmarskalken Erik Sparres bref till sin fru¹ ett uttryck som antyder bruket att i sammanhang med julfirandet ge gåfvor till barnen. Han skrifer nämligen från Lund den 28 november på tal om anskaffande af julkost till hans fädernegård Sundby, där grefvinnan och barnen då befunno sig: *»je suis plus embarassé a trouver de quoy donner des S:ts Nicolas a nos enfans qui est une affaire bien serieuse»*. Möjligen afses dock här en blott för hans familj utmärkande sed, importerad från Holland, där grefvinnan med sin lilla dotter tillbragt ett par år i sträck.

1730 har emellertid seden att gifva julklappar åt barn tydliggen stadgat sig. Erik Sparres dotter, gift med Carl Gustaf Tessin, skrifer till sin man från Stockholm annandag jul detta år ett bref, som ger åtskilliga upplysningar därom.² Dagen före julafton är hon på marknaden med sin ena svägerska, som köper dockor åt sina barn. Juldagen uppsöker hon en annan svägerska, men finner henne icke

¹ Tillhöra Bergshammars arkiv.

² Brevväxlingen mellan Carl Gustaf Tessin och hans maka tillhör Ericsbergs arkiv.

hemma; »on me dit quelle étoit allé dans les boutiques pour acheter des étrennes» — onekligen öfverraskande på själfva juldagen. Hon beger sig då till en tredje svägerska och kommer där midt upp i julfröjden: »ses enfans étoit[e]nt dans une joye inconceuable de leurs etrennes».

Elfva år senare gästade grefvinnan Tessin tillsammans med en ung fröken Sparre under julen Sundby, som då ägdes af hennes halfbror, sedermera öfverståhållaren Axel Wrede-Sparre. Själf var han julen 1741 ute i finska kriget, men hans maka och barn voro på Sundby. Barnen spela alltjämt hufvudrollen, men nu omtalas äfven gåfvor till vuxna.

Tessin, som var ute i Paris, hade redan på sommaren skrivit till sin fru om sin önskan att komma hem till jul och ger i sammanhang därmed en beskrifning, som är värd att tillvaratagas, på hur det gick till vid julklappsutdelningen. »J'espere alors», skriver han,¹ »etre a la table ronde, aux ris, aux beurrées, aux huitres et aux gelinottes, et puis tic, tic, Qui heurte? Qu'on entre! Le papier vient, on lit l'adresse, on rit de la polissonerie, on se trouve tout d'un coup riche sans malversation, sans fatigue et sans avoir l'obligation a personne. O che gusto! O che gusto!»

Tessin nämner icke ordet julklapp, men det förekommer i ett bref till honom från hans fru på hösten samma år. Hon var då redan på Sundby. »Je reviendray icy», skriver hon den 1 november, »vers les festes de noel pour le juhklapp. Oh mon Dieu le miserable juhklapp et quil sera different pour moy des autres. Mais prenons courage, après la pluye viendra le beau temps et le jour heureux paroitra une fois qui te rameinera.»

Dessa ord ge vid handen en stor förändring sedan 1730. Då togs det som en naturlig sak att Tessin omedelbart före jul reste ned till Östergötland för att tillträda en nyköpt egendom. Han kom fram på julaftonen och tillbragte den i ensamhet, men hvarken hans egna eller hans makas bref ge den gången minsta antydning om att de gått miste om en sådan julfirning som elfva år senare synes ha blifvit regel.

¹ Paris 26 juni/6 juli 1741.

Julfirningen på Sundby 1741 var emellertid som sagdt hufvudsakligen anlagd på att glädja barnen. I god tid planerar deras faster, grefvinnan Tessin, för »*le juhklapp*» och skickar en af sina lakejer till Stockholm för att göra uppköp. Gåfvorna tyckas ha utdelats redan den 23 december på kvällen, kanske emedan damerna från Sundby på annandagen skulle resa öfver till en af granngårdarna för att tillbringa fortsättningen af helgen där. Just framkommen dit, skrifver grefvinnan Tessin till sin make:¹ »*nous avons donné nos juhklapp deux soirs avant que de partir*».

Utförligt skildras hela förloppet i ett bref af grefvinnan Wrede-Sparre till hennes man,² och då denna skildring innehåller många detaljer af intresse, meddelas den här in extenso med bibehållande af hennes mycket oregelbundna ortografi. Den noggranna beskrifningen på julgranen tyckes ange att det var första gången den förekom på Sundby.

dan för Jul aften 1741 a 1 heur apres minuit dans mon lit

Je ne vous ecrit ce soir mon tres chere coeur que pour vous parler des etrene et plaisir qu'ont eut nos enfens hier. Il y avoit dans votre chambre une grand arbre au milieux garnie de petite bougie et il pandoit en guise de frouit tout plain de saffrans kringlor et de pomme; la autour etoit passé de grand plat ou etoit tous³ nos etrene. Pour Ulla il y avoit un habillement charmant de Paris que son oncle lui avoit envojés qui consistoit dans une habit de satin bleu et blanc avec des petite coquille . . ., tabéllé, coifure, engachante, esclavage, le tout de blonde garnie de ponpon bleu et blanche et jointe avec un mantelet de satin bleu uni, garni en decouper et des mitenes de la meme couleur. Sa tante lui avoit doné une etui ou etoit culjer, fourchet, couteaux d'argent parfaitement travallé et ses armes gravés sur les manche. Fröken Lotta avoit fait pour elle une grande poupé en robe de cour tres jolie qui y etoit aussi. J'avois aussi mis sur

¹ Claestorp 26/12 1741.

² Denna brefväxling tillhör Börstorps arkiv.

³ Felskrifning: »trou».

ce meme plat quelque petite bagatelle dont elle avoit besoin comme gans et bas. Sur le plat de Sige etoit une epée d'argent et quelque babiole pour jouer, tout de votre sœur. J'avois encor donné a lui comme au autre un peire de bas et soulie[rs]. Erick avoit un peire de bouton d'or et Brita Stina lilla un gobelet d'argent, le tout mêlé de poupé. Elle¹ m'avoit donné un cassette a toilette de Paris tres commod pour le voyage avec deu petite boitte de bois, un miroire, 2 flacon, un pot a pomade, deus brosse et un tiroire. Votre soeur dona a fröken Lotta un piece d'etoffe et moi je lui avoit doné un swart sammets carpouse dont elle avoit fort bessoin et ett par calocher. Par bonheur j'avois trouvé quelque chose pour votre sœur qu'ell avoit fort souhaité, c'etait un paire de botte de gros de tour gris doublé de gros wärk. Mlle de Sparre avoit aporté des pareille de Paris qu'elle luii enviét mais elles ettoit trop petite pour votre sœur. Mais moi sans dire mot j'ais fait venir de Stockholme tout ce qu'il me failloit et je les ait fait faire ici . . . Fröken Lotta nous a donné de petits tabeljes d'ouvrage de taffta verts — — —

Till sist blott ett påpekande af att Lovisa Ulrika, då hon år 1744 som kronprinsessa kom till Sverige, i julklappsseden fann något för sitt nya hemland utmärkande. »*C'est une coutume ici de donner des étrennes la fête de Noël,*» skrifver hon till sin mor första julen.² »*On prie une certaine quantité de personnes, et chacune reçoit son paquet sans savoir d'où il vient, et il y a toujours un billet où l'on écrit un emblème ou quelque folie convenable à la personne.*» Lovisa Ulrika hade då sin erfarenhet just från den Tessinska kretsen. Förklädd hade hon jämte sin gemål på julaftonen kommit och öfverraskat grefven och grefvinnan Tessin, då de sutto till bords med sina gäster, och hon hade själf öfverlämnat en skämtgåfva till värden.

¹ Framför detta ord står öfverstruket: »Votre s[œur].»

² Stockholm ³/₁ (nya stilen) 1745 (Luise Ulrike. Ungedruckte Briefe hrsg. v. F. Arnheim. Bd 1, s. 154. Jämför s. a., bd 2, s. 94, 150.)

Sigrid Leijonhufvud.

Hur man fordom tröskade råg i Norrland.

Som bekant svedjade man fordom skogen och sådde råg uti askan. Ända så sent som i mannaminne förekom detta i min hembygd. Det var inte små kvantiteter, man härvid skördade. En person berättar t. ex., huru i hans ungdom de fingo ända till 17 tunnor på en enda svedja. Men nu vet hvar och en, huru tröskningen bedrifvits i våra bygder allt intill denna tid: man har bredt ut säden på logen och medelst en slaga eller påk piskat lös kornen ur axen. Men härvid behöfde man täta log-golf, ty rågkornen äro ju helt små. Att få logen riktigt tät var emellertid fordomdags ingen lätt sak på grund af byggnadsvirkets dåliga förädling: man hade på sin höjd en grofbladig vattensåg med endast ett blad i ramen. Af hvarje stock fick man sålunda i regel endast 2 plankor. Dessas kanter sågades ej utan täljdes raka, hvarför plankorna voro bredare i ena ändan. Hade man ingen såg, måste man väl tillgripa det urgamla sättet att medelst yxa och kilar sönderdela stockarna i »klofvar». I gamla handlingar ser man detta omtalas. När några byamän t. ex. anhålla om att få bygga en sågkvarn å sina egna ägor, uppge de såsom skäl bl. a., att de »mestadels ha vind skog, så att de icke utan stor möda kan få bräder och klofvar till husbehof».

Utaf allt detta förstå vi, att det fordom hade sina svårigheter att få täta log-golf för tröskning af råg. Men fanns då inte någon möjlighet att tröska säden utan loge? Jo, sägnen förmäler, att de gamla ha tröskat på *isen*. Författaren har hört detta berättas från två byar i Grundsunda sn i norra Ångermanland, nämligen Könsa och Lakamark, samt ifrån en by i Njurunda i Medelpad, nämligen Ortsjön. Könsaborna, som hade en rågsvedja långt borta i nuvarande Åliden, tröskade säden ifrån denna svedja å den förbifytande Husån och Lakamark-bornna å sjön nedanför deras by. Om Ortsjön i Medelpad berättas, att en finne under 1600-talet hade slagit sig ned i

trakten, som då endast var fåboställe, och uppges det, att han skulle hafva tröskat sin svedjeråg å isen på tjärnen nedanför »Sterschmyran» [af »stersch» = störris (?) = stuga utan skorsten och med jordgolf], som nu är åker.

Med detta har författaren endast velat fästa uppmärksamheten på det sakförhållandet, att man fordom tröskat på is, och intressant vore, om flera uppgifter kunde fås, så att man finge en föreställning om, i huru stor usträckning bruket förekommit.

Gottfr. Holmlund.

Utdrag ur äldre litteratur.

Fångst af vildbin.

I *Fataburen* 1915 s. 107 har ur *Peder Månssons Bondakonst* anförts kap. 160 om konsten att *Wpleta Bij*. Likasom så mycket annat i Peder Månssons skrifter visar sig emellertid vid närmare granskning detta ställe vara hämtadt från äldre källa. I sitt versifierade företal till »Bondakonst» nämner den beläste Västeråsbispen såsom sina urkunder de latinska författarne Columella (början af första århundradet e. K.) och Palladius (fjärde århundradet e. K.), den senare särskildt en under hela medeltiden mycket anlitad auktoritet. Jämför man nu Peder Månssons framställning af vildbifångst med de bägge nämnda författarnes, visar det sig, såsom ock utgifvaren i en synoptisk sammanställning i inledningen s. XXI påvisar, att han anlitat den äldre af de två, Columella, hvilken för öfrigt också fått lämna materialet och delvis äfven formen till Palladius' ungefär trehundra år yngre skildring. I bok IX, kap. VIII af *Columella's De re rustica* likasom ock i bok V, kap. VIII af *Palladius'* arbete med samma namn finnes en skildring om upplettandet och infångandet af skogs- eller vildbin, som fullkomligt motsvarar Peder Månssons. Likheten är t. o. m. så stor, att det, när dennes fria tolkning redan föreligger i *Fataburen*, icke synes vara anledning att här anföra ens Columella's text, huru gammal denna

na är. Hos alla de tre angifna författarne skildras, huru de till källor kommande bina bestänkas med färg (rubrica liquida) och sedan iakttagas; huru ett antal af dem infångas i ett med ett hål på sidan men i ändarna täppt rör, hvori honung ingjutits såsom lockmedel, och huru bijägaren genom att då och då släppa ut ett af dessa fångna bin och följa dess flykt letar sig fram till det i en bergskrefva eller ett ihåligt träd belägna bisamhället. I förra fallet drifvas de ut med rök och skrämmas med »ljud af koppar»¹ att slå till på någon gren, där de infångas i ett i beredskap hållet bikärl (vas, vasculum), hos Peder Månsson »biskämningher». I senare fallet afsågas stammen eller grenen först ofvanför, sedan nedanför bisamhället och hemföres, sedan den först omlindats eller tilltäppts med något tygstycke, samt placeras bland de andra bistöckarna (alvearia)

Härmed är således det i frågavarande fångstsättet för vildbin litterärt belagdt så långt tillbaka i tiden som till vår tidräknings ingång. Då emellertid Columella i sin tur användt äldre romerska och grekiska källskrifter, hvilka nu gått förlorade, kunna vi ana en ännu högre ålder äfven för de litterära uppgifterna om denna fångstmetod. Att dessa ursprungligen gå tillbaka på folklig företeelse af mycket primitivt skaplyne, synes påtagligt. Till och med den australiske vilden förstår att, då han anträffat ett bi af den honungssamlande biart, som förekommer i hans världsdel, därvid fästa ett litet dun, hvilket på en gång särtecknar det och något hindrar dess flykt, för att sedan följa dess kosa, tills han i ett ihåligt träd påträffar bisamhället med dess honungsförråd.

I sin bekanta *Oeconomia ruralis et domestica*, Th. 1, Franckfurt am Mayn 1672, s. 537, har *J. Colerus* följt *Paladius'* framställning, medan han i sin tur, såsom ju ock bokens titel ger anledning att förmoda, tjänt till ledning för framställningen af vildbinsfångst i *Isacus Erici* *M. J. Coleri* *Oeconomia*, thet är *Huusz-håldz Underwijszningz Andra Deel*, Stockholm 1686, s. 87 f. Där har dock den svenske bearbetaren tillfogat en ganska märklig uppgift af svenskt ursprung (s. 88), hvilken förtjänar att här anföras: »Een gammal Swensk Man lärde migh ett annat Sätt. Man skal, sade han

¹ Jfr Vergilius: *Georgicon* IV, v. 149 ff.

giöra sig ett Bijhorn och täppa lilla ändan igen, lijka som på ett Kruthorn, men i stora ändan eller neder på Sijdan, skal man giöra een Skufluka, hwilken man med en Hast, när Bijt inkommet är, kan nederfälla, när Hornet är färdigt skal man läggia Honung ther uthi, och sökia widh blomstrande Engiar eller Brunnar hwarest the pläga wanka, och sättia ther Hornet neder när the fulldragit hafwa, skal man gifwa acht om the märkia thet är, sade han, om the snorra en gång eller två kring om Plassen, ty tå är Tekn at the märkia Rummet ther the wore, och willia igen komma, men om the intet märkia, så komma the intet igen, om thet kommer igen, så släpp Lukan på Hornet hasteligen neder, och släpp ett, tu eller 3. theruthi, och gör som tillförenne är lärdt» (d. v. s. såsom Colerus anför efter Palladius). Till sist må omnämnas, att ännu så sent som i *Samuel Linnæus* bekanta bok om Bij-Skjötsel, Wexiö 1768, s. 159 ff. ett mycket likartadt fångstätt för vildbin omtalas. Här omtalas i stället för rör, bågare eller horn en liten »låda, i hwilkens lock är gjordt ett litet skottbräde.»¹ Någon äldre auktoritet för denna metod anför icke Linnæus, hvadan det torde vara ett folkligt tillvägagångssätt, som han anför.

¹ Fil. mag. G. Langenfelt har haft vänligheten fästa uppmärksamheten på denna uppgift.

Litteratur.

Peder Månssons skrifter på svenska efter handskrifter i Stockholm, Uppsala och Linköping, med en inledning utgifna af **Robert Geete**, Stockholm 1913—15. (Samlingar utg. af Svenska Fornskriftsällskapet h. 143, 144, 146 och 148.) 56 + 737 s. 8:o.

Väl kan den bok, som här ofvan nämnes, icke i betydelse mäta sig med ett par af de monumentala urkunder för vår odlingshistoria — jag afser den svenska öfversättningen af Olaus Magnus' historia och Bromans Glysisvallur — som sedan några år äro under utgifning, men en framstående hedersplats intager det dock inom vår kulturhistoriska litteratur såväl på grund af sitt innehåll som framför allt på grund af sin ålder. Peder Månsson dog år 1534 såsom biskop i Västerås. Af ett oskattbart värde skulle dessa skrifter varit, i fall de återgifvit nedskrifvarens egna iakttagelser inom hans fädernesland. Så är dock i regel icke förhållandet. Endast undantagsvis är, såsom utgifvaren i inledningen påvisar, Peder Månsson att betrakta såsom författaren. I likhet med andra samtida, likasom äfven både föregående och efterföljande lärde i gamla tider, öste han i ymniga mått ur främmande källor; ja, det allra mesta är hämtadt från äldre utländska författare.¹ I sina versifierade förespråk antyder Peder Månsson ock stundom sina källskrifter. Så hänvisar han för skriften om »stridskonst» till Vegetius (300-talet e. K.) och för skriften om »bondakonst» till Columella (första årh. e. K.) och Palladius (300-talet e. K.). Men i detta lånade material inflickar han här och hvar egna iakttagelser och tankar. Bland de i samlingen ingående skrifterna är sålunda den om landtbruk, »bondakonst», kanske den märkligaste, emedan biskopens egna rön och funderingar torde där mest fått

¹ Jfr t. ex. Fataburen 1915 s. 107 och detta häfte s. 36 o. f.

tillfälle att inom en betydelsefullare ämnessfär träda i dagen. Det är i förspråket till denna skrift som det märkliga uttalandet om inflyttandet af finnar till Sveriges ödemarker och bergverk förekommer:

Frwkthsammasta ärw swärikis finna
 thy ganskans mangh barn födher hwar qwinna
 Sidhan föra the barnen til righa oc räffla
 hwilken skwillo föras til stokholm oc gäffla
 Wm konwngen thär pa strängh förbodh gjorde
 til tyska land jngen barnen föra tordhe
 thet waare swärike oc finland stor nytta
 mädh finnom brwkas self- oc kopar hytta
 Än komme til swärike finna yffnelika nogh
 som brwkado aaker oc ryddo skogh
 oc gaffwes them friheth nokor aar
 på ödhe gotzen thär skoghen staar
 thär mädh matte landith oc kronan wphöyas
 oc fatighom finnom mädh lön förnöyas

Konung Karl IX lät såsom bekant detta råd lända till efter rättelse, men kanske hade det redan förut beaktats af dem som makten innehade.

Af värde för vår handtverkshistoria äro flera af de ingående skrifterna såsom den om »glaskonst», den om ädelstenars bearbetning och i synnerhet den om skinnberedning och »sätherwärskonst» (se härom inledningen s. XXX f.), hvilka alla möjligen, och särskildt den sistnämnda, torde hafva Peder Månsson själf till författare. Bland de öfriga skrifterna äro väl den som benämnes »Barnabok» och, med Erasmus Roterdamus såsom källa, behandlar en furstes uppfostran, samt den här förut omnämnda skriften om »stridskonst», de hvilka tilldragit sig mest uppmärksamhet. Från den senare må anföras, att det redan i de gamla tiders krigskonst ingick såsom en grundregel att söka utsvälta fienden. »Bättre är späkia fiendan mädh hwnger än mädh samgangande stridh», heter det på ett ställe, och detta råd upprepas i andra ordalag flerstädes. Skriften om »stridskonst» innehåller för öfrigt icke obetydligt, som just för den tid som nu är kan vara ganska beaktans- och betänkansvärdt.

För närmare kändedom om källorna för Peder Månssons upp-teckningar och om hans andel i de skrifter, som bära hans

namn, hänvisar jag till utgifvarens omsorgsfulla utredning i inledningen till boken, där hvad man känner om den flitige biskopens lefnadslopp äfven finnes anfördt. För vår språkhistoria är han af särdeles betydelse såsom sin »svenska samtids, såvidt man nu känner, ypperste författare».

N. E. H.

Otto Rydbeck, *Bidrag till Lunds domkyrkas byggnadshistoria*. Lund 1915. 307 s. 8:o.

Docenten Otto Rydbecks nya stora verk om Lunds domkyrka ligger visserligen till sin hufvudsakliga del utanför de områden inom vår konst- och kulturhistoria, som Fataburen har till uppgift att representera, och detta i flera hänseenden betydande verk kan därför endast bli föremål för ett kort omnämmande, men jag vill åtminstone dröja något vid det kapitel, som behandlar de bekanta kryptbilderna och deras tolkning.

Genom omfattande gräfningar har författaren satts i tillfälle att göra en mängd nya rön och få en serie problem i byggnadens äldre historia, såsom det tyckes, tillfredsställande lösta, och han rekonstruerar på grund häraf och med tillhjälp af ett rikhaltigt jämförelsematerial och omfattande historisk lärdom de olika byggnadsperioder den gamla domen genomgått och insätter den på dess plats i den allmänna och inhemska konsthistorien, hvarvid särskildt belysas anläggningarnas släktskap med de romanska dombyggena i Rhentrakten liksom ornamentikens typologiska samband såväl med inhemska traditioner som lombardisk konst, alltsammans problem, som förut varit debatterade men först nu kunna sägas ha erhållit en ingående och konsekvent utförd behandling. Då boken därjämte genom förträfflig typografisk utstyrsel och anordning och en stor rikedom på illustrationsmaterial är mönstergill, måste den betecknas som en af de mest givande och gedigna publikationer, som framkommit rörande vår medeltidskonst.

I ett särskildt kapitel undersöker författaren de allmänt kända och så ofta omskrifna skulpturerna på kolonnerna i kryptan, hvilka

nu, efter allt att döma, erhållit sin slutgiltiga tydning, i sin mån ett för vår tids vetenskap icke föraktligt och dessutom populärt begripligt vittnesbörd om framgångsrikt arbete genom kombination af sak- och idéforskning, motsatt en äldre tids famlande metoder, som här stannade i villervalla. Genom Axel Nilssons undersökning i *Fataburen* 1907, som ådagalade, att den hittills som kvinna uppfattade nedhukade figuren var en man, fick den gamla förklaringen af bilderna som jätten Finn och hans hustru med barnet sitt grundskott. År 1911 framlade prof. Hjalmar Holmquist en, visserligen förut tangerad men först nu klart utformad och motiverad tolkning, att figurgruppen vid södra kolonnen föreställer Delila (»barnet»), tagande håret af den i hennes sköte hvilande Simson, som af filistéerna bundits vid kolonnen, vidare att den norra figuren visar huru Simson, sedan hår och skägg tillvuxit, med återvunnen kraft griper om kolonnen för att störta templet öfver sig och de tre tusen filistéerna. Denna tolkning har antagits af doc. Rydbeck, som genom vidlyftiga komparativa, stilkritiska och dräkthistoriska forskningar ytterligare befast och utvecklat den, liksom han också belyser figurernas tillkomst, samband med lombardisk skulptur samt motivets innebörd och användning inom medeltidskonsten. I samband härmed ger författaren också en öfversikt öfver dettas förekomst i medeltida kyrkmålningar i Sverige, men här kan i förbigående påpekas, utan att det må uppfattas såsom någon anmärkning, att denna uppräknings omfattar endast en bråkdel af numera kända belägg, af hvilka en hel del, äfven utanför Mälardalen, skulle kunna anföras.

Författaren redogör också för de olika tolkningsförsök, som framkommit alltifrån österrikaren Erik Lassotas dagboksnotiser af år 1593, där bilderna efter gemene mans uppgifter kombineras med jättar, och till våra dagar. Under dessa diskussioner, som stundom varit synnerligen lifliga, har Finnsäggen, bl. a. genom von Sydow (se *Fataburen* 1907 o. 1908) blifvit föremål för vetenskaplig undersökning, som, fränsett den förklaring af kryptbilderna han samtidigt framställde, är att räkna bland behållningen af debatten. Jag begagnar detta tillfälle att anknyta ett par reflexioner till von Sydows resultat, som i stort sedt äro öfvertygande. Byggmästar-

sägner, som rota i en utbredd tendens att förklara storartade naturbildningar och byggnader såsom öfvermänskliga väsens verk, ha sin fulla motsvarighet i sägner om mytiska konstnärer i allmänhet. Man finner dylika sägner, som ha en utomordentligt stor utbredning, hos oss speciellt anknutna till präktiga vapen och guldsmedsarbeten (de senare i synnerhet bland kyrkliga inventarier), och den konstfärdige smeden är hufvudfiguren bland dessa mytiska gestalter, hvars främsta representant är Volund, som skildras i en af den poetiska Eddans äldsta och präktigaste dikter. Typiskt för så väl byggmästar- som smedsägner är, att konstnären öfverlistas eller tvingas att utföra arbetet, men medan byggnaden normalt blir till båtad och lycka om också ofärdig, är den mytiska smedens verk gärna olycksbringande. Så tager exempelvis Volund en fruktansvärd hämnd. En dylik olikhet ligger också ofta i konstnärens väsen, ty medan byggmästaren gärna är en jätte, är smeden lika ofta en dvärg. Likväl ligger åtminstone icke hela förklaringen till resultatets olikhet häri utan lika mycket i utvecklingsstadiet, ty de smedsägner, som äro mest representativa och bevarats i Eddan, äro långt primitivare och präglade af hedendomens allvar än byggmästarsägner, hvartill kommer att tydligen i åtskilliga fall smedsägner föreligga bevarade i förmildrad gestalt i sägner om klenoder, som tagits från trollen, i hvilka stundom all primitiv fruktan och olycksödet försvunnit.

Kanske har i ett par fall af beläggen på Finnsägner hämnd-motivet delvis spelat in på ett med smedsägner besläktadt vis. En tydlig anslutning af Finnsägner till nordiska smedsägner ser jag i jättens namn, ty flerstädes¹ och alldeles klart i Volunddiktingen uppfattades smeden-konstnären såsom släkt med finnfolket, vare sig därmed nu menas lappar eller finnar. Volunds bröder ha också namn som sluta på -finn. Det är väl således inom dessa sägenkretsar vi få förklaringen på jätten Finns namn (detta trots att namnet Finn är belagdt som personnamn på nordiskt område). Äfven andra drag i en del belägg på Finnsägner, varierande så att jätten icke förstenas eller dör utan försvinner eller flyger bort, tyckas vara parallella med Volundsagens. Att namnet eller lösenordet, som be-

segrade eller befriade jätten, kom ur berget, tillhör slutligen en annan krets af ytterst vanliga och på mångfaldigt sätt varierade troll-sågner.

Att jag anknutit dessa reflexioner till Rydbeck's verk kan motiveras därmed, att diskussionen om Finnsågnen varit så nära anknuten till kryptbilderna i Lunds domkyrka och detta med samma rätt, som själfva sågnen varit det, ty sågnerna om Finn och hans hustru höra trots den nya tolkningen lika nära ihop med kolonnfigurerna i kryptan, som de flesta af våra lokalsågner höra till de platser, vid hvilka de anknutits och så sällan ursprungligen framvuxit ur.

Sigurd Erixon.

Skånska gårdar och hus, utgifven af Skånska föreningen för byggnadskultur. Skånska Centraltryckeriet, Lund. H. 1. 1916.

Intresset för hembygden har under de senaste åren kraftigt gett sig tillkänna, och icke endast hembygdsmuseer och gammalgårdar äro bevis på denna starka känsla för det för hembygden säregna. Ett led i sträfvandena att låta hembygdens kultur mera komma till sin rätt är den nybildade Skånska föreningen för byggnadskultur, hvars publikation »Skånska gårdar och hus» nu utsändt sitt första häfte.

Denna förening har till syfte att arbeta för höjandet af byggnadskulturen i Skåne särskildt på landsbygden och i småsamhällena. Föreningens framträdande, som skedde i elfte timmen, måste hälsas med glädje af hvar och en och särskildt af dem, som ha reda på de bedröfliga förhållanden, som i byggnadshänseende råda på den skånska landsbygden. Byggnader, i estetiskt afseende sorgliga, växa som svampar upp ur den skånska jorden i en »modern villastil» och med representanter, hvilkas fulhet ytterligare pointeras vid en jämförelse med de merendels i form oklanderliga äldre byggnader af sten, trä eller korsvirke, hvaraf Skåne ännu har ett afsevärdt antal. Det är alltså tydligt, att föreningen i fråga har förnämligast ett pedagogiskt syfte. Den vill genom publicering af uppmättningsritningar af ändamålsenligt sköna byggnader verka uppfostrande på

vår tids byggnadsmänniskor och handtverkare. Särskildt landtbyggnadskonsten vill den söka länka in på vägar, där denna kan lära af hembygdens arkitektoniska minnen och med dessa till utgångspunkt skapa nya former efter moderna förhållanden.

Föreningen vill dessutom medelst sin publikation åt forskningen rädda ett material, som förr eller senare torde skatta åt förgängelsen.

Föreliggande häfte af »Skånska gårdar och hus» innehåller ett urval af de uppmättningsritningar, som utfördes under den första skånska landtbyggmästarekursen på Hvilans folkhögskola under juli månad 1915. Därjämte finnes i häftet intagen en uppmätning, som i september samma år utfördes af tekniska elementarskolans i Malmö byggnadsafdelning.

»Skånska gårdar och hus», som presenterar sig i en enkel men värdig dräkt, redigeras af initiativtagaren till nämnda landtbyggmästarekurs folkhögskolläraren, fil. lic. Fritjof Hazelius, Hvilan, och en af lärarna vid kursen lektorn vid tekniska elementarskolan i Malmö, arkitekten Karl Berlin. Häftet innehåller tio stycken lösa foliobladd ritningar i litografi af sex skånska byggnader. Landtbyggnaderna och stadsbyggnaderna äro representerade med halfva antalet hvar. Af den förra kategorien har medtagits en prästgård, en större bondgård och ett boningshus; af den senare rådhuset i Skanör, ett hus i Ystad från tiden omkring år 1800 och inredningsarbeten af ett hus i Malmö från början af 1800-talet. Urvalet af materialet är gjort med smak både hvad byggnaderna och inredningsarbetena angä. Byggnaderna äro vanligen framställda i plan-, höjd- och sidoritning, ofta med någon skärning. Möjligen skulle man kunna i ett par fall göra anmärkning på att väl liten skala har användts, men har det lilla formatet helt visst betingats af kostnadsskäl.

En sak, som måste anmärkas på, är den felaktiga vändningen af en del projektioner. Plansch 2 torde tydligt visa, hvad anmälaren menar. Där har sidoskärningen af entrépartiet vändts med framsidan åt höjdritningen, men skulle vara vänd helt om. Horisontalskärningen (plan) af samma parti är dock rätt vänd; felaktigt däremot samma sorts skärning å plansch 8. Anmälaren vet af egen erfarenhet, huru de nämnda felen lätt kunna insmyga sig; saker af denna art höra

visserligen till projektläran mest elementära delar, men det oaktadt undgå dessa fel lätt tecknarens uppmärksamhet. I »Skånska gårdar och hus» torde någon missuppfattning af de afbildade föremålen emellertid ej häraf komma att följa. Dock är det anmälarens åsikt, att detta fel bör undvikas i följande häften, enär en placering af bilderna i enlighet med projektläran lagar endast kan vara en vinst för en publikation sådan som denna.

»Skånska gårdar och hus» liknar mycket den bekanta publikationen »Svensk arkitektur», som utgifves af Arkitekturminnesföreningen, utan att dock i teckningarnas utseende ha den genomgående elegans, som den senare har. Och detta är ju för öfrigt helt naturligt. I ena fallet är det vid renritningsarbete vana arkitektadepter, i andra personer, hvilkas manuelle skicklighet icke befinner sig på samma höga ståndpunkt som deras grundlighet vid uppmätningens utförande. Skulle man därför icke kunna tänka sig, att i kommande häften af »Skånska gårdar och hus» själfva renritningsarbetets uppdragande i tusch öfverlämnades till en i detta afseende fullt kompetent person? Därigenom kunde en samvetsgrann uppmätning erhålla en fullgod framställningsform. Nu hoppas anmälaren, att läsaren af dessa rader inte får den uppfattningen, att renritningsarbetet i »Skånska gårdar och hus» skulle få anses mindervärdigt. Teckningarna som sådana äro alla acceptabla och en del, t. ex. planscherne 6 och 10, få i sitt grafiska framställningssätt anses helt enkelt förstklassiga, enkla och rediga som de äro, om också själfva trycket är något oskarpt.

I ett afseende står »Skånska gårdar och hus» framför den nyssnämnda »Svensk arkitektur», nämligen i textningen å planscherne. I den förra har nämligen samma textslag användts å samtliga planscher, hvilket ger det hela ett mer sammanhängande intryck. Textningen är vårdad.

Till de afbildade byggnaderna och inredningsföremålen följer en foliosida text, som i all sin lämpligt afvägda korthet är synnerligen instruktiv och rakt på sak gående. Det uppfostrande draget i denna text är särskildt glädjande att annotera. Texten innehåller bl. a. några data ångående byggnaderna. I ett fall vill anmälaren

göra en rättelse. Den byggnad, hvars gatudörr är afbildad å plansch 7, härrör icke såsom i texten förmodats från slutet af 1700-talet, utan är uppförd år 1808 (se brandförsäkringsbrevet af år 1828!).

Ett förslag har uppkommit, att i kommande häften skulle intagas fotografier af de uppmätta byggnaderna. Detta bildmaterial skulle nog ge publikationen en än mer populär läggning, och särskildt i ett afseende skulle det vara till stor nytta, nämligen då byggnaden i fråga är väl inkomponerad i stadsbilden eller passande till terrängen, om detta öfver hufvud taget kan framgå af fotografien.

Att »Skånska gårdar och hus» fyller en mission och en mycket viktig sådan, torde af det sagda vara uppenbart för enhvar. Dess första häfte gör det på ett vederhäftigt och värdigt sätt, och att följande häften komma att göra detsamma, torde icke få anses annat än helt naturligt, då arbetet redigeras af på detta område så framstående och så intresserade personer som de båda utgifvarna. Vi ha nu endast att önska dem god fortsättning och intresseradt vänta följande häften.

Carl Werner.

Johan Hammarin, *Beskrifning öfver Färglanda pastorat* [utg. af Sigfrid Gunnäs]. Skrifter utg. av Dalslands folkhögskolas elevförbund I. Åmål 1916.

Under ofvanstående titel har nyligen utgifvits ett bref (dat. 18 febr. 1844) från Johan Hammarin, författaren till Carlstads stifts herdaminne, till Rich. Dybeck. Denne hade vändt sig till Hammarin för erhållande af material till en beskrifning öfver Dalsland, som Dybeck planlade. Originalen förvaras i Vitterhetsakademiens arkiv och ingår i Dybecks samlingsband »Fornminnen IV, Skåne och Dalsland». Beskrifningen är mer än väl värd att offentliggöras. Innehållet är i korthet följande. Efter en geografisk-topografisk skildring af Färgelanda och Ödeborgs socknar följer en skildring af allmogens lefnadssätt, bl. a. af brottsligheten, religiositeten, den dagliga matordningen, ekonomiska förhållanden, en utförlig skildring af frieri och bröllop samt årliga fester. Så följer efter ett exempel på vallbarnens

sång en ordlista på 85 dialektord, som hör till de äldsta uppteckningarna af dalbomål. Härefter skildras skrock och vidskeplser, knutna vid vissa dagar, vid späda barn, vid boskapen etc. Slutligen meddelas ett antal folksägnen från dessa socknar.

Hr Gunnäs' upplaga afser att troget (äfvén hvad stafningen beträffar) återge handskriften, men något afbräck har vållats denna sunda princip genom ett tämligen stort antal tryckfel och smärre onöjaktigheter. Utom de af utgifvaren anmärkta kunna följande nämnas: s. 10 r. 19 nedifr. läs: Novemb. 1824; s. 11 r. 8 har orig.: säteriets; s. 14 sp. 2 r. 2 läs: Boställe); s. 17 r. 16 läs: Götheborg; s. 20 r. 12 n. läs: på; s. 25 r. 1 och 14 n. läs: af; s. 26 r. 3 n. läs: organiserat; s. 28 r. 1 läs: slafstro.; s. 29 r. 12 läs: hvilar; r. 15 och 6 n. läs: all-; s. 30 r. 6 har orig.: ställe; s. 30 r. 6 och 9 har orig.: æ (ej: skålp.); s. 32 r. 10 läs: hvita; s. 34 r. 12 läs: likpredikningar; r. 12 n. läs: kallas (ej kursiv); s. 36 r. 15 n. läs: utdraget a; r. 5 n. läs: körer (!); s. 37 r. 11 läs: natursbehof; r. 6 n. läs: [hög Baldur]; s. 39 r. 2 läs: eller; s. 40 r. 5 har orig.: elfvor; r. 17 läs: *ερα*; s. 44 r. 20 läs: Calas.; s. 43: »hellt och för ro skull» är tydligen skruffel af H. i st. f.: helt och hållet för ro skull, hvadan utg. i likhet med några andra dylika fall borde inom klammer insatt ordet *hållet*. — Utg. hade bort anmärka att den s. 19 nämnda teckningen finns kvar, ehuru han ej reproducerat den, under det att den s. 36 nämnda melodien till en vallvisa saknas (samma vallvisa, upptecknad i »Fröskogs-trakten», Tössbo härad, finns hos Dybeck, Svenska vallvisor och hornlåtar s. 18 f.).

Den typografiska utstyrseln är på grund af att arbetet utgått från ett mindre tryckeri icke särskildt elegant. Fult är i synnerhet att mellanslagen så ofta blifvit för stora.

I företalet meddelar utgifvaren att Dalslands folkhögskolas elevförbund förklarar sig »villigt att framdeles, om förhållandena det medgifva, sörja för offentliggörandet af äldre handskrifter rörande landskapets historia». Anmälaren uttalar den lifliga förhoppningen, att detta halfva löfte om fortsättning på skriftserien måtte kunna infrias.

E. Noreen.

Samfundet för Nordiska Museets främjande

I hufvudstaden bosatt stiftande ledamots årsafgift är *sju* kronor. Utom hufvudstaden bosatt ledamot erlägger en årsafgift af *fem* kronor.

Enligt § 6 i samfundets stadgar är emellertid den, som i stället för den årliga ledamotsafgiften på en gång erlägger minst ett hundra kronor, att anse såsom ständig ledamot och sedan befriad från alla afgifter.

Ledamot, såväl stiftande som ständig, erhåller årligen ett årskort till Nordiska Museets samtliga afdelningar för sig personligen eller för en medlem af sin familj, hvilkens namn i sådant fall torde uppgifvas. Tidskriften »Fataburen» utdelas till medlemmar bosatta utom Stockholm. Därstädes boende kunna erhålla densamma till halfva boklädspriset genom museets expedition å Skansen.

Dessutom eger ledamot rätt att för de närmaste medlemmarna af sin familj (man, hustru eller barn) erhålla årskort gällande till museets samtliga afdelningar för ett pris af *tre* kronor för hvarje sådan medlem. Årskort till Museet å Lejonslätten kosta eljest 5 kr. för vuxna, 3 kr. för barn och till Skansen 6 kr. för vuxna, 4 kr. för barn.

På det stiftande ledamot ej må hafva besvär med årsafgiftens insändande, upptages densamma utom Stockholm genom postförskott samt i Stockholm efter midten af januari genom bud. De i Stockholm bosatta medlemmar, som så önska, kunna dock fr. o. m. den 15 dec. till midten af jan. å museets expedition å Skansen utlösa sina årskort.

Bref och meddelanden torde ställas till Sekreteraren i Samfundet för Nordiska Museets främjande, adress Nordiska Museet, Stockholm 14. Allm. telefon 4. Riks telefon 13 10.

Författare och förläggare, som önska böcker och uppsatser anmälda eller omnämnda i tidskriften, behagade insända dem under adress *Nordiska Museet*, Stockholm 14. Manuskript, meddelanden och uppgifter insändas under samma adress.

Fataburen utkommer med 4 häften årligen och åtföljes dessutom af en redogörelse för museets förvaltning.

Tidskriften kostar i bokhandeln och på posten 5 kr. för årgång. Lösa häften säljas i mån af tillgång för 2 kr. Till de ledamöter i Samfundet för Nordiska Museets främjande, som äro bosatta utom Stockholm, utdelas tidskriften gratis. I hufvudstaden boende ledamöter kunna erhålla tidskriften till halfva boklädspriset vid rekvisition genom museets expedition å Skansen.

Pärmar, afsedda för Fataburens olika årgångar, af blått linne samt till ett pris af 1 kr. för årg., finnas efter rekvisition att tillgå hos K. hofbokbindaren GUSTAF HEDBERG, Gamla Kungsholmsbrogatan 26, Stockholm C.